Piteşti

Restituiri

Revistă-document a Centrului Cultural Piteşti

Anul X
Nr. 5 (24)/2012
Serie nouă

Primăria municipiului Pitești în 2012

editorial

file de istorie

invitați în paginile revistei

opinii ale cititorilor

Restituiri Pitești

Nr. 5(24)/2012
Anul X
Serie nouă

Colectivul de redacție:
Director: dr. Cornel CARP
Redactor-șef: prof. Marius CHIVA
Redactor-șef adjunct: prof. Marin TOMA
Redactori: prof. Ionel Claudiu DUMITRESCU
prof. Ion ȘTEFAN
ing. Marius POSTELNICESCU
ing. Aurelian ROMAN
Narcis Viorel DANCIU
Denis TOMA
Culegere: Ioana NACIU
Corectură: Constantin CÂRSTOIU
Tehnoredactare: Carmen RĂDULESCU
Relații cu publicul: Carmen SAITA

Consilieri științifici:
dr. Elena ȘTEFANICĂ
prof. Eugenia ZGREABĂN
prof. drd. Constantin VĂRĂȘCANU

Adresa redacției:
Centrul Cultural Pitești, Casa Cărții,
tel. 0248/216348, 219976
fax 0248/210068
http://www.centrul-cultural-pitesti.ro

Revista *Restituiri Pitești* apare trimestrial sub egida Consiliului Local și a Primăriei Pitești. Publică articole pe teme de istorie universală și românească, sociologie politică, antropologie socială și culturală, precum și documente variate provenind din Arhivele Naționale ale Statului, Arhivele Militare Române sau arhive personale.

Responsabilitatea pentru conținutul articolelor revine în totalitate autorilor (art. 206 C.P.).
Reproducerea articolelor sau a documentelor publicate se poate face numai cu indicarea autorului articolului și a titulaturii revistei.
Textele și fotografiile aduse în redacție nu se înapoiază.

ISSN: 1583-5863
Editor – Centrul Cultural Pitești

Tiparul executat la S.C. Pământul S.R.L.

Simțul istoriei

dr. Cornel CARP

Tudor Pendiuc face parte dintr-o specie de oameni politici pe cale de dispariție!

Aceasta, dacă acceptăm celebra sintagmă a lui Aristotel că omul este un „animal politic".

Acest model politic, din nefericire tot mai rar la noi, se pliază perfect pe o veche vorbă românească: „n-a făcut umbră degeaba pământului".

Așa se spunea despre cel care într-o viață de om a construit o casă, a crescut cel puțin un copil și a plantat cel puțin un pom, cu alte cuvinte, a lăsat „urme".

Într-un limbaj mai academic spunem despre acești oameni că au simțul istoriei. Însă, a avea simțul istoriei, nu este doar, o calitate a omului politic, e mai mult decât aceasta, este o vocație. Pe care, din păcate, mulți nu o au!

De altfel, de foarte multe ori, domnia sa a probat că se simte mai bine în hainele gospodarului decât în cele ale politicianului.

Orice primar poate afirma că nu e suficient un prim mandat pentru derularea unor proiecte.

Al doilea mandat vine de la sine atunci când oamenii simt că poți.

Însă al treilea, al patrulea, al cincilea și câte vor mai urma dovedesc că oamenii percep că ești vizionar, că ai simțul istoriei.

Numai așa s-a putut schimba complet fața orașului în cei douăzeci de ani de mandat.

Și pentru că m-ați așezat deja pe un loc fruntaș în corul lăudătorilor domnului primar o să vă prezint în cele ce urmează două fapte concrete, la c are am participat nemijlocit.

Prima, a avut drept scop restaurarea Porții Eroilor din Gura Trivăii, un arc de triumf în miniatură, ridicat acum mai bine de o jumătate de secol, de ostașii și cadrele militare ale Regimentului 4 Argeș în memoria eroilor regimentului, căzuți pe câmpurile de luptă ale Marelui Război pentru Reîntregirea Neamului Românesc din anii 1916-1919. Starea avansată de degradare în care se afla punea în pericol însăși existența sa pe viitor.

Poarta Eroilor Argeșeni (1926-2008)

Domnul primar, convins că monumentul, dincolo de semnificația sa istorică, este o emblemă a orașului, s-a implicat direct în lucrările de restaurare, care s-a dovedit a fi deosebit de complexe.

Ceea ce admiră astăzi cei ieșiți la promenadă spre Pădurea Trivale este și expresia unei convingeri că trebuie să păstrăm cu sfințenie valorile și memoria înaintașilor noștri.

Cel de-al doilea proiect a fost și mai ambițios.

Orașul nostru are numeroase statui ridicate în anii comunismului care, ca o dovadă de normalitate, sunt la locul lor.

Îi lipsesc însă cele din perioada interbelică și mai vechi.

Una dintre acestea a fost a lui I.C. Brătianu, personalitate marcantă a istoriei naționale, piteștean de origine, ctitor al liceului și spitalului ce-i poartă numele astăzi.

Deși inițiativa ridicării unei statui au avut-o consilierii liberali, primarul Pendiuc, deși situat de cealaltă parte a baricadei la acea dată, s-a arătat de la început un entuziast susținător al acestei inițiative deși, nu de puține ori, s-a confruntat cu adversități chiar din partea propriilor colegi de partid, demonstrând, încă o dată, dacă mai era nevoie, că are simțul istoriei.

Să fim sinceri cu noi înşine

dr. Mihaela STĂNCIULESCU

Evoluţia comunităţii noastre, a piteştenilor, se petrece într-o zonă geografică avantajoasă, ondulată de suişuri şi coborâşuri ce-ar putea fi învăluite de marama literară atât de frumos ţesută în cuvintele lui Lucian Blaga: „dealurile încrederii şi văile răstignirii". Spaţiul geografic în care s-a dezvoltat acest oraş nu trebuie ignorat pentru că, în mod firesc, şi-a pus şi îşi pune amprenta asupra locuitorilor săi într-o permanenţă a istoriei. Nicolae Iorga arăta că „pământul suveran, cu vecinătăţile şi cu orizontul lui, îşi va impune voia". Dar în tandemul pământ şi om, cel din urmă are rolul decisiv, căci prin calităţile şi defectele sale menţine funcţiile coordonatelor geografice şi contribuie la funcţionarea lor.

Coordonatele noastre geografice ne situează, însă, într-o societate românească afectată de criza valorilor şi modelelor. Una dintre desele întrebări care-mi vin în minte este: cine mai formează, azi, caractere şi conştiinţe?

Într-o lume care contribuite ireversibil la destrămarea „Galaxiei Gutenberg" numită atât de inspirat de sociologul canadian Mc Luhan, când cartea şi universul tipăriturii reculează în faţa informaţiei electronice, ne străduim să construim o democraţie participativă, să menţinem comunicarea dintre oameni ca formă esenţială a exprimării şi să legitimăm un regim politic influenţat de modul în care oamenii comunică, fără să mai acordăm importanţa cuvenită valenţelor formative.

Unii susţin că atitudinea este una modernistă, deşi vorbim prea mult despre modernitate în condiţiile când prea puţini sunt cei care ştiu să o definească. Excursul la democraţia modernă în care puterea politică se exercită prin reprezentanţi aleşi, aşază un hublou bine ermetizat între democraţia directă din timpul lui Pericle şi cea de azi, când fiecare vorbeşte în primul rând pentru sine, fie ales, fie alegător şi ne îndepărtează tot mai mult de miracolele numite caracter şi conştiinţă. Mulţi dintre tinerii aflaţi la vârsta când încep să-şi contureze personalitatea nu mai găsesc acele modele intelectuale învrednicite cu forţa necesară pentru asanarea imoralităţii, vulgarităţii, urii şi tuturor resentimentelor care ne dezumanizează.

Cartea scrisă, înlocuită treptat de cartea virtuală, a parcurs era „old media" care a pus bazele democraţiei indirecte sub controlul contribuitorilor la informaţie, ca să se integreze curentului „new media" cu sprijinul major al creatorilor şi utilizatorilor, producători şi consumatori de informaţie, cetăţeni ai statului global. Dar ce informaţie consumă şi ce informaţie produc aceştia, câtă vreme sunt lipsiţi de modele? Conştienţi de apartenenţa la Uniunea Europeană, ne clădim aspiraţiile prin depersonalizare şi dezrădăcinare fără să înţelegem că este necesar să ne individualizăm în această diversitate şi că omogenizarea este un proces dezagreat în acest spaţiu.

Cine mai formează, azi, caractere şi conştiinţe? Elitele îşi sacrifică geneza şi reperele istorice, îşi expiră adevăratele conştiinţe şi valori, îşi reneagă identitatea şi ne eşuează viitorul în numele propriilor cariere politice. Filoanele naţionale, culturale şi spirituale sunt îngropate în munţi de steril. Câţi dintre tinerii acestei democraţii participative ştiu că Papa Sixt I-a numit, pe Ştefan cel Mare, „athleta christi" („atletul lui Hristos") sau că Dimitrie Cantemir a fost primul umanist român primit în Academia de la Berlin?

Avem nevoie majoră de vocaţie şi de renaşterea omului de vocaţie specific unei colectivităţi moderne, bine structurate, a cărei formă superioară o reprezintă poporul, naţiunea. Azi, instinctul nostru de conservare nu mai este validat de stimularea vocaţională pentru că nu mai ştim încotro să ne canalizăm energia şi cum să o valorificăm. Poate că neam dori încurajarea şi consolidarea unei conştiinţe critice edificată pe realism şi obiectivism. Dar pentru aceasta este nevoie ca în sufletul românesc să renască, să se dezvolte şi redobândească valorile naţionale.

Este timpul să fim sinceri cu noi înşine, cu istoria noastră şi cu prezentul ce se transpune, la rândul său, în istorie. „Astăzi, mai mult ca oricând, a avea o imagine adevărată despre sine este esenţial pentru poporul român".

Nu sunt istoric, dar întoarcem filele unei reviste de istorie, ce restituie cititorilor săi gândurile noastre. Poate şi din acest motiv, gândul meu se îndreaptă, prin aceste rânduri, către un reper intelectual de o vastă cultură istorică, academicianul Florin Constantiniu. A plecat dintre noi un om de excepţie, cum rar întâlneşti într-o viaţă. A plecat tăcut şi trist, după ce timp de o jumătate de secol a fost un far al inteligenţei şi al franchetei în opinie. Ne-a lăsat moştenire „O istorie sinceră a poporului român" care, din păcate pentru diversitate, s-a oprit doar la cea de a patra ediţie.

Gestul unei restituiri sincere a istoriei noastre rămâne o premisă mereu actuală, în condiţiile când ceea ce-i preocupă cel mai mult pe oameni este caracterul bun sau rău al faptelor semenilor lor.

Noi şi semenii noştri suntem datori să împărtăşim principii de rang superior printr-un comportament decent, să consolidăm Ceea ce se întâmplă cu istoria noastră se datorează sincerităţii cu care ne invocăm şi ne cunoaştem obârşia, convingerii cu care ne revendicăm responsabilitatea pentru traiul tihnit în comunitate.

Piteştiul de ieri şi de azi

drd. ing. Marius POSTELNICESCU

„Din toate aceste împrejurări, ce nu se află tocmai aşa nicăire, se alcătui chipul frumosului orăşel, grămădit între muncele. Nici sărăcie şi nici risipă, ci o fericită stare de mijloc, harnică si econoamă." (Nicolae Iorga, 1904)

Care este elementul, simbolul, personalitatea (personalităţile), brandul ce personalizează municipiul Piteşti? Ce înnobilează oraşul, care sunt simbolurile pe care un trecător prin urbe să şi le amintească pentru tot restul vieţii? Iată, sunt întrebări pe care trebuie să ni le punem, dar să găsim şi răspunsuri, răspunsuri cu care trebuie să ne mândrim atunci când suntem întrebaţi despre oraşul nostru în peregrinările noastre prin ţară sau străinătate.

Prima menţiune documentară a Piteştilor datează abia din 20 mai 1388 când, printre daniile făcute de Mircea cel Bătrân ctitoriei sale de la Cozia, figurează şi „o moară la hotarul Piteştilor". Data 1388 nu poate fi considerată drept an de întemeiere al aşezării, numele ei probabil a fost consemnat în documente slavo-romane mai vechi, astăzi dispărute. Primul document conservat, în care Piteştii apare cu numele de oraş, a fost emis de Vlad cel Tânăr la 1 aprilie 1510, iar forma de conducere autonomă reprezentată de judeţ (primar) şi de cei 12 pârgari aleşi de comunitate este amintită pentru prima dată într-un hrisov al lui Mihnea Turcitul, emis pe 27 august 1582. Imediat după constituirea statului feudal unitar al Ţării Româneşti, Piteştiul este desemnat cu numele de „oraşul nou" – Nuwestad de către Sparnau si Ulrich von Tennstadt în 1385 in călătoria lor spre Constantinopol. Alegerea Piteştiului ca sediu al curţii şi cancelariei domneşti poate fi dedusă dintr-un hrisov al lui Basarab cel Tânăr-Ţepeluş, datat în 16 august 1481, care se încheie cu precizarea „Drăgoi a scris, în Piteşti". În 1517 se încheie ridicarea unei curţi domneşti la Piteşti începută probabil în 1512, anul venirii la domnie a lui Neagoe Basarab. De altfel, pe locul doi după Târgovişte, Piteştiul şi Bucureştiul au reprezentat centrele de funcţionare a administraţiei în timpul domniei lui Neagoe Basarab. După moartea lui Neagoe Basarab, funcţionarea la Piteşti a sfatului domnesc este atestată cu intermitenţe până în a doua jumătate a sec. al XVI-lea, în timpul domniilor lui Radu de la Afumaţi, Vlad Înecatul, Vlad Vintilă şi Pătraşcu cel Bun. Interesul domnitorilor pentru acest târg este reflectat de tradiţie, care a păstrat amintirea numeroaselor proprietăţi pe care le-ar fi avut în vatra oraşului. Mihai Viteazul ar fi stăpânit o moară lângă Argeş şi case în oraş; Matei Basarab ar fi construit o curte domnească în Târgul din Vale, numită şi „Curtişoara" loc cu „han lângă târgul săptămânal de vinerea"; Constantin Şerban (1654-1658), ctitorul bisericii Sf. Gheorghe, ar fi ridicat lângă biserică un „palat cu dependinţe, curte si grădină" pe locul unde se intersectau străzile Teiuleanu şi Craiovei. (Oare de ce Piaţa „Vasile Milea", fostă „V.I. Lenin", nu poate primi denumirea de „Piaţa Domnească" sau „Piaţa Şerban-Vodă"? Fundaţiile „palatului domnesc" început de Neagoe Basarab şi reconstruit de Constantin Şerban erau, în sec. XIX-lea, fie pivniţele dughenelor de pe străzile Teiuleanu si Craiovei, fie pivniţele unor dughene din jurul bisericii „Sf. Gheorghe"). Constantin Brâncoveanu ar fi fost proprietarul casei din Piteşti situată pe strada Brâncoveanu nr. 25, clădire în stil neoclasic, a cărei amploare nu a fost egalată la acea dată decât de hanul Gabroveni.

Dacă ar fi să facem un studiu al evoluţiei oraşului de-a lungul vremurilor, ar trebui să clarificăm mai întâi care sunt elementele principale ce intră într-o asemenea analiză.

De departe cea mai importantă, în mentalul colectiv, este ansamblul urbanistic. Municipiul Piteşti, devenit în anii 70-80, unul din marile centre industriale ale ţării, a implicat o restructurare radicală a vechii aşezări. Sistematizarea oraşului, conturată în jurul anului 1960, a pornit de la premisa existenţei unui „oraş-târg", care ar fi avut caracterul unui sat până la mijlocul sec. al XIX-lea. Doar câteva monumente istorice declarate prin lege mai amintesc de Piteştiul de acum 150 de ani.

Cea mai veche schemă de plan a Piteştilor apare în harta austriacă a Ţării Româneşti întocmita în 1790-1791, corectată prin două hărţi ulterioare: harta rusă, din 1835, şi harta Szathmary, publicată in 1864. Din harta austriacă aflăm că drumul spre Câmpulung şi Bucureşti trecea pe str. „Sf. Vineri" şi peste Argeş, ulterior mutările de albie la confluenţa Argeşului cu Râul Doamnei au determinat deplasarea către nord a acestei traversări.

Catedrala Sf. Gheorghe (ctitori Constantin Şerban şi Doamna Bălaşa)

Centrul de greutate al târgului era piaţa „Sf. Gheorghe". Zona de târg, prin suprimarea aproape totală a curţilor şi folosirea fronturilor construcţiilor a existat între străzile Şerban-Vodă – Doamna Bălaşa şi la bifurcaţia străzilor Craiovei – Egalităţii şi Sf. Vineri – Ţepeş-Vodă. Gruparea meşteşugurilor specializate în cadrul târgului este consemnata pentru anumite străzi. Astfel, str. Brâncoveanu purta numele de „tabaci", aici locuind probabil patronii breslei, cum pe străzile „Sf. Vineri" si Râurilor locuiau şi lucrau calfele-lucrători tăbăcari. Tot pe strada Sf. Vineri este amintită şi gruparea pescarilor, ţinând seama de impunătoarele locuinţe cu etaj care păstrează, sub decorul de veac XIX, construcţii care au la parter un gang încadrat de dughene. Breasla pescarilor era considerată de frunte în întreaga ţară pentru vânzarea peştelui sărat. Gruparea funcţională a breslei cojocarilor în zona de târg s-a deosebit prin faptul că locurile de desfacere se aflau în „Strada Mare" – Şerban-Vodă, iar atelierele cu locu-

ințele în str. Craiovei. Pe lângă meșteșuguri și negoț, locuitorii „mahalalelor" practicau grădinăritul și pomicultura, având și vii în Dealul Piteștilor (terasa înaltă a orașului), fapt ce explică frecvența în oraș a clădirilor cu pivnița boltită de factură medievală.

Așezarea orașului pe o fâșie de teren îngustă, cuprinsă între deal și lunca inundabilă și traversarea de pâraie cu regim torențial, a impus o folosire intensivă a teraselor superioare. Ca atare, și pentru locuințe s-a folosit tipul parcelelor alungite și înguste. În cartierele de locuințe, singurele enclave cu pronunțat caracter rezidențial au existat pe fosta „ulița boierească". La Pitești, gruparea curților boierești pe ‚ulița boierească", denumită și „ulița grecilor" (astăzi I.C. Brătianu) se situa în unghiul format de două mari căi de comunicație – respectiv, drumul spre Câmpulung-Târgoviște-București și drumul spre Curtea de Argeș.

Simfonia Lalelelor

Bisericile orașului Pitești au suferit foarte multe transformări, antrenate nu atât de calamități, cât de spiritul către nou ce a caracterizat sec. al XIX-lea, însoțit de indiferența pentru realizările trecutului. Biserica „Sf. Gheorghe", prima în ordinea importanței urbanistice, reprezenta puterea domnească în centrul activității economice. Astăzi ea se detașează izolat, ca un reper istoric, în cadrul noii compoziții centrale a orașului. În celălalt capăt al orașului era biserica obștii „Sf. Nicolae", ce contrabalansa simbolul puterii centrale reprezentate de biserica „Sf. Gheorghe". Construită pe locul unei biserici mai vechi, în 1812, și refăcută în 1848 după un incendiu, biserica „Sf. Nicolae" a fost demolată în 1963. Se spune ca ea ar fi fost în îngrijirea breslei pescarilor. Biserica „Sf. Ioan" din strada Trivale a fost reconstruită între 1881-1888 de episcopi și enoriași, pe locul unei biserici de zid ridicată în 1806 de negustorul Hagi Matei Țăcălie. Schitul cu hramul „Sfinții Îngeri" a fost ridicat în 1745 de negustorul Martin Buliga și de soția sa Neacșa. În plină zonă a târgului exista biserica „Adormirea Maicii Domnului-Precista Nouă", denumită curent „Mavrodolu", după numele căminarului Ioan Mavrodolu, care a refăcut-o între 1815 și 1818. În 1818 biserica „Mavrodolu" era considerată cea mai frumoasă din oraș. Breasla cojocarilor pe strada Craiovei este amintită azi doar de biserica „Sf. Ilie". În zona de nord-est a orașului, trei biserici contribuie la completarea datelor istorice ale cartierelor respective: bisericile de obște „Sf. Vineri" și „Precista Veche", precum și ctitoria boierească a bisericii „Grecilor".

Sistematizarea inițială în 1850 nu a adus, în ansamblu, mari modificări în structura târgului, apărat prin rețeaua subterană a pivnițelor boltite, adânc înfipte în pământ, care impuneau păstrarea parcelării și respectarea schemei inițiale de plan. Comunitatea urbană închegată după 1850 nu s-a afirmat doar printr-o creștere cantitativă a suprafeței construite. Noii veniți și-au manifestat atașamentul pentru locul de adopție prin creația bulevardului deschis între 1870 și 1872 pentru a face legătura centrului cu gara. Cele două tronsoane ale bulevardului, separate prin parcul public, au fost reunite abia în 1936-1937.

Încă din 1962 s-a întocmit un proiect de sistematizare pentru zona centrală a Piteștiului, zonă care se suprapune practic limitelor de dezvoltare a orașului medieval. Întemeiat pe premisa lipsei de valoare a fondului construit și a structurii urbane moștenite, proiectul a prevăzut dărâmarea a circa 90% din clădiri și modificarea rețelei de străzi, cu păstrarea cel mult a unor direcții impuse de relief. Dărâmarea ansamblului central s-a efectuat între 1959 și 1963. Considerând că orașul vechi, cu prea multe locuințe individuale, nu mai încadrează cu afirmarea socialismului în zona centrală, conducerea politico-administrativă a decis că nimic nu mai merită să fie păstrat din orașul vechi. Dărâmarea străzilor Teiuleanu și Craiovei s-a efectuat în două-trei luni și nu a stârnit protestele întâmpinate de proiectul din 1974, respectiv scrisoarea cu peste 100 de semnături, adresată Comitetului Central al P.C.R. pentru salvarea casei din str. „1 Mai" nr. 4. Odată îndeplinit rolul de cobai (în București s-a aplicat „experimentul" Pitești după cutremurul din 1977) se putea păstra un rudiment al vechiului centru comercial, str. Târgul din Vale, precum și o valoroasă uliță cu caracter rezidențial, str. Brâncoveanu. Din nefericire, Ceaușescu a dorit să înzestreze orașul cu un complex comercial cu cupolă numit curent „ templul foamei".

Piteștiul nu este un oraș istoric. Sau nu mai este! Asta nu înseamnă că nu a fost un oraș splendid, dar demolările din anii regimului comunist l-au distrus iremediabil în proporție de 90%. Din nefericire, și după 1990 s-a mai distrus mult din ce mai rămăsese, din ignoranță, neștiință sau poate rea-voință. În toate țările civilizate din lume există orașe istorice, de care se ține cu toate puterile, pentru că acestea formează dovada vie a dăinuirii respectivului popor. Un oraș istoric conține elemente esențiale ale unei culturi anterioare. În municipiul Pitești, ca valori arhitecturale, se păstrează astăzi biserica „Sf. Gheorghe", hanul Gabroveni, Palatul Prefecturii (Muzeul Județean), Casa Fostiropol (Școala populară de artă și meserii), Clădirea Primăriei din bd. Republicii (Galeria de Artă), câteva imobile pe străzile Târgu din Vale, Sf. Vineri, M. Kogălniceanu.

Se încearcă, iată, în ultimii 8-10 ani amenajarea urbanistică a centrului municipiului și a unor zone publice, atâtea câte au mai rămas în domeniul public pentru a reliefa, cât de cât, o altă imagine a Piteștiului. Evidente astăzi, ca zone de promenadă, sunt hipermarcheturile și molurile (sic!), strada Trivale și parcul Ștrand. Ceea ce în regimul comunist însemna întreprinderi de producție, azi ele sunt mutate în afara orașului sau dărâmate, așa cum, iată, în zona de nord avem pe locul unde erau serele Pitești un important complex industrial. Domeniul imobiliar a explodat după 1997, case, vile, imobile comerciale au „invadat" orașul, unele frumoase, altele de prost gust.

Dacă în aria arhitecturii urbane nu avem repere comparabile cu cele europene, rămânem emblematici cu numele lui Nicolae Dobrin, cu marca de autoturism Dacia, pădurea Trivale, țuica de Pitești și, sigur, evenimentul consacrat „Simfonia lalelelor".

Bibliografie:

Pitești – Memento, Petre POPA

Ansamblu urban medieval Pitești, Eugenia Greceanu.

Orașul Pitești – un loc încărcat de istorie

prof. Alice ROAITĂ, prof. Marius CHIVA

Orașul Pitești este așezat la confluența a două râuri cu debit permanent, la intersectarea unor importante căi de comunicație dintre Țara Românească și Transilvania, între centre mari cuprinse între Carpați și Dunăre, fapt ce a influențat favorabil evoluția sa. Aceeași poziție a favorizat așezările care s-au succedat pe teritoriul localității în paleolitic, neolitic, epoca bronzului, epoca fierului. Existența culturii materiale a geto-dacilor, limesul transalutan care trece prin Pitești, ca și castrele romane din apropiere sunt argumente concrete că vechea așezare de pe teritoriul Piteștiului a făcut parte din Dacia Romană.

După retragerea aureliană (275) și până în secolele X-XI s-au descoperit pe teritoriul Piteștiului și în împrejurimi piese numismatice și arheologice. Este vorba de vase și fragmente ceramice autohtone caracteristice secolelor III-VII, de monede romane și bizantine din aceeași perioadă ca și piesele ceramice și metalice aparținând culturii Dridu (secolele VIII-XI). Acestea dovedesc existența unei activități intense a populației daco-romane în această parte a Țării Românești, precum și legăturile comerciale cu diferite centre din lumea romană și bizantină.

Analizând importanța Piteștiului ca un centru economic și social în Evul Mediu românesc, s-a dovedit că localitatea a făcut parte din voievodatul lui Seneslau, apoi din statul feudal independent Țara Românească condus de Basarab I Întemeietorul. Mai mult ca sigur, locuitorii săi au intrat în rândurile oastei domnești la bătălia de la Posada (9-12 noiembrie 1330), în urma căreia s-a proclamat independența Țării Românești față de Ungaria.

Prima atestare documentară a orașului Pitești datează din anul 1388 pe data de 20 mai, într-un act emis de domnitorul valah Mircea cel Bătrân (1386-1418).

Orașul, actuala reședință a județului Argeș, a fost pentru scurtă vreme și capitala Țării Românești unde domnitorii și-au construit curți domnești și au deținut proprietăți.

Dezvoltarea economică a localității, așezarea ei la intersectarea unor importante căi de comunicație, cât și climatul moderat au contribuit la folosirea Piteștiului ca reședință domnească temporară. Despre curțile domnești de aici, care din păcate nu se mai păstrează, aflăm din hrisoavele emise de Neagoe Basarab, domnul Țării Românești (1512-1521), cum ar fi cel din 22 noiembrie 1517 „scris în noile curți din orașul Pitești". În 1656, Constantin Șerban, domnul Țării Românești (1654-1658) a construit biserica „Sfântul Gheorghe" ce reprezintă astăzi monumentul cel mai valoros din oraș. O serie de date și documente prezintă dezvoltarea unor elemente locale de cultură medievală determinate de realitățile economice, politice și sociale, de prezența unei cancelarii temporare domnești, și mai târziu, a cancelariei Episcopiei Argeșului. Printre acestea, sunt de menționat vestitele ateliere de pictură, adevărate școli de zugravi, arhitectura tradițională locală îmbinată cu stilul neoclasic și eclectic, școlile românești de la biserica „Sf. Gheorghe" (sec. XVIII), schitul Buliga etc.

Orașul a fost cuprins în triunghiul strategic al lui Tudor Vladimirescu, iar în apropiere, la Golești, conducătorul revoluției de la 1821 și-a trăit ultimele zile, înainte de a fi arestat și trimis la Târgoviște (prin Pitesti-Câmpulung), unde a fost omorât. Piteștenii și-au manifestat adeziunea față de revoluția de la 1848, printre conducătorii căreia s-au aflat Goleștii și Brătienii. Ei au susținut fără rezerve actul Unirii de la 1859, domnitorul Alexandru Ioan Cuza vizitând Piteștiul și stabilind o serie de măsuri pentru dezvoltarea sa urbanistică, printre care și construirea unui nou local de primărie – astăzi Galeria de Artă. În timpul Războiului de Independență de la 1877-1878, Piteștiul a fost o importantă bază de aprovizionare a frontului și centrul pentru tratarea răniților. Regimentul 4 Dorobanți Argeș, înființat în anul 1876 a obținut victorii la Rahova și Vidin, iar după terminarea războiului, prințul Carol a trecut în revistă, la Pitești, trupele lăsate la vatră.

În timpul Primului Război mondial, Regimentul 4 Argeș a luptat vitejește la Bran, Șercaia, Poiana Mărului, Breaza, Mărăști. A fost decorat cu Ordinul „Mihai Viteazul"clasa a III-a, „pentru vitejia și avântul extraordinar cu care au luptat ofițerii, subofițerii și soldații... în aprigele lupte din iulie 1917". Românii din Regimentul 6 Artilerie din care au făcut parte și mulți piteșteni s-a acoperit de glorie și i-a fost conferit Ordinul „Steaua României" cu spade în gradul de cavaler cu panglică de „Virtutea Militară".

Piteștiul are renumele de **orașul lalelelor**, aici fiind găzduit anual un important festival, **Simfonia Lalelelor**

Stema municipiului a suferit de-a lungul timpului numeroase schimbări, însă a păstrat principalele elemente simbolistice. Stema orașului medieval, descoperită recent de un muzeograf de la Pitești, avea reprezentată o cruce, care pare latină. Stema din perioada interbelică avea forma unui scut albastru și un turn medieval pe care se află un vultur ce ține în gheare steagul României. Turnul medieval simbolizează dinastia Basarabilor, cei cărora li se datorează organizarea Țării Românești. Vulturul este simbolul latinității, fiind întâlnit pe mai multe steme din România; acesta întruchipează curajul, puritatea, libertatea, hotărârea și puterea. Scutul albastru simbolizează cerul.

Stema orașului în perioada interbelică

Stema orașului în perioada comunistă

Noua stemă a Municipiului

Bibliografie:

1. Petre Popa, *Studii și comunicări*, Tipografia Argeș, Pitești,1986

2. Mavrodin, Teodor, *Istoria Primăriei Pitești*, Editura Pământul, Smeura, 1996.

3. Mavrodin, Teodor, *Pitești – Mărturii documentare, 1388-1944*, Direcția Generală a Arhivelor Statului din Republica Socialistă România, vol. I, București, 1988.

Evoluția orașului Pitești

prof. Ionel Claudiu DUMITRESCU

Orice localitate tinde să devină oraș, dacă sunt întrunite mai multe condiții necesare. Situarea geografică se află pe primul loc, existența apei și a resurselor naturale fiind esențială. O climă potrivită poate să asigure o aprovizionare facilă cu produse agricole sau să ofere posibilitatea unor exporturi rentabile. O regiune ferită poate să atragă mai puțin atenția unor armate de invazie. Progresul societății umane n-ar fi fost posibil fără intense contacte comerciale și drumurile au însemnat surse de avere.

Colegiul „I.C. Brătianu"

Orașul Pitești a început modest în secolul al XIV-lea, ca un mic târg situat la o intersecție a drumurilor comerciale. Podgoriile ce asigurau un vin deosebit la gust au dus la construirea unei curți domnești, singura supraviețuitoare fiind maiestuoasa biserică având hramul Sfântul Gheorghe unde se află și portretul ctitorului, domnitorul Constantin Șerban. Ilustrul voievod Constantin Brâncoveanu își găsea momente de liniște în oaza de la Pitești, într-o epocă în care trebuia să ducă o periculoasă politică de echilibru între Imperiul habsburgic și Imperiul otoman.

Secolul al XIX-lea a adus pătrunderea influenței occidentale și mesagerii revoluției industriale n-au întârziat să-și facă prezența. Calea ferată a însemnat accelerarea vieții economice și sociale începând cu inaugurarea gării în anul 1872. Clădirile publice au început să înlocuiască rapid lemnul cu piatra și cărămida, dimensiunile fiind impresionante. Domnia regelui Carol I a însemnat pătrunderea unui model german în construcții. Conta mult utilitarismul, dar arhitecții nu făceau rabat la frumusețe prin ornamente la modă. Învățământul n-a fost neglijat și **Colegiul Național „I.C. Brătianu"** demonstrează și astăzi trăinicia proiectării într-o epocă în care nu se aplicau încă normele privind protecția seismică.

Dezvoltarea industrială a dus la mutilarea istoriei orașului, clădirile vechi fiind dărâmate pentru a face loc edificiilor noi și străzilor largi. Schitul Buliga a fost sacrificat pentru actualul sediu al Muzeului Județean Argeș (fosta Prefectură a Județului Argeș).

Dacă Primul Război Mondial a trecut fără să afecteze localitatea prin lupte, dar trupele de ocupație au jefuit aproape tot ce s-a putut transporta cu ranița sau cu vagonul. Al Doilea Război Mondial a demonstrat că timpul nu mai avea răbdare. Dacă în decenii arhitecții s-au chinuit să schimbe fața așezării, aviația americană a reușit să demoleze exploziv în numele democrației pagini de istorie și munca de generații a oamenilor simpli. Orașul a avut parte de liniște până-n primăvara anului 1944 și la 6 mai a suportat primul raid devastator. Au dispărut atunci 156 de case și alte 168 parțial distruse sau arse. Alte 506 au fost mai mult sau mai puțin avariate. Zestrea edilitară era de doar 4.500 de locuințe 1). Nici clădirile publice n-au scăpat de furia oarbă a războiului industrial. Au fost spulberate o aripă a *Liceului „I.C. Brătianu"*, școala primară CFR, dispensarul CFR, abatorul și *Biserica „Sfântul Nicolae" 2)*. Au urmat cele din 6 iunie și 4 iulie 1944; ultima provocând avarierea sau distrugerea a 72 de imobile din Pitești[3]. Chiar dacă luptele au încetat în 1945, explozia din 24 mai 1946 a unor bombe a adus noi avarii și spargerea a 900 m^2 de geamuri[4].

Războiului mondial i-a urmat introducerea comunismului. Fenomenul a fost însoțit de o furie oarbă a distrugerii valorilor arhitecturale, politica de sistematizare ducând la mutilarea centrului civic al orașului. Clădirile actuale ale Hotelului *Muntenia* și sediul *Prefecturii Argeș* nu se pot remarca decât prin amprente ale socialismului nivelator. Blocurile de locuințe sunt expresii ale utilitarismului, dar dovedesc o limită a creativității în lagărul socialist. Liniile drepte, sticla și betonul cenușiu au reprezentat materialele sub care trebuia să dispară toată istoria

și să apară omul nou, un fel de roboțel ușor de manipulat prin lipsa conștiinței și dependența totală de stat.

Politica betonului s-a menținut și după 1989, demonstrând cât de greu se modifică mentalitățile. Au fost nimicite clădiri vechi prin ruinare sau au fost distruse puținele spații verzi. Astfel, intrarea dinspre Craiova este străjuită de un nou bloc cenușiu. Biserica *Sfântul Ilie* are în față un colos mohorât și amenințător. Strada *Mircea-Vodă* a fost mutilată prin înlocuirea caselor mici, cochete și ascunse în vegetație, cu vile colțuroase sau cu imense sedii de bancă. Termopanele au schimbat la față și singura clădire ce amintea încă de parfumul epocii interbelice. Autoritățile dau dovadă de o slabă voință administrativă, blocurile izolate termic dând orașului un aspect de sorcovă prin culorile ciudat alese.

Utilitarismul contemporan a impus o nouă tendință în evoluția orașelor. Populația activă se retrage la periferie unde sunt, mai bine spus erau, spații largi, verzi, și cu taxe mai mici. Cum peste tot funcționează legea compensației, centrul civic tinde să se depopuleze. Firmele au aceeași tendință, marile magazine fiind ridicate de-a lungul marilor artere rutiere. Plecarea firmelor duce la o ruinare a vechilor clădiri. Indiferența autorităților duce la degradarea unor construcții de patrimoniu. Clădirea *Colegiului Național „I.C. Brătianu"* pare impresionantă prin dimensiuni și arhitectură, dar timpul și-a spus cuvântul și are nevoie de urgente reparații capitale.

Un nou zeu nemilos domină acum creierul arhitecților din orașele României. Automobilul nu are niciodată suficient spațiu vital. Străzile au fost lărgite prin distrugerea spațiilor verzi și prin micșorarea trotuarelor. Sinistre parcări supraterane au apărut în centrul orașului. Privind cu un ochi critic evoluția orașului Pitești, nu poți să nu observi că oamenii parcă sunt sclavii mașinilor și nu invers. Dezvoltarea mijloacelor moderne de comunicare la distanță ar fi trebuit să limiteze furia deplasărilor, dar amintirea nomadismului speciei umane determină o permanentă fugă spre ceva nedefinit.

Parcurile localității duc lipsă și de monumente menite să cinstească amintirea personalităților și să servească drept modele pentru tineri. Nu amintesc aici decât pe domnitorul Constantin Șerban, cel care ne-a lăsat moștenire superba Biserică *Sfântul Gheorghe*. Popoarele lumii ridică monumente pentru amintirea unor fapte mult mai mărunte.

Evoluția orașului este departe de acea concepție idealistă a scriitorului Jules Verne, o localitate curată, cu case mici și înconjurate de parcuri și grădini. Pădurea Trivalea a fost înlocuită parțial cu o pădure de vile, betonul fiind și aici stăpân.

Rectoratul Universității din Pitești

Note

1. Gherghina, Narcis Ionuț, *Istoria bombardamentelor americane asupra fostelor județe Argeș și Muscel 1943 – 1944*, Editura Carminis, Pitești, 2002, p. 62.
2. *Ibidem*.
3. *Ibidem*, p. 100. După unele statistici, bilanțul raidurilor aeriene s-a ridicat la ruinarea a 246 de case și avarierea a 530. Se adaugă cinci clădiri publice nimicite și nouă avariate (Popa, Petre, Paul Dicu, Silvestru Voinescu, *Istoria municipiului Pitești*, Editura Academiei, București, 1988, p. 222). Se poate constata că aviația americană a avut o contribuție esențială la schimbarea arhitecturii orașului de pe Argeș.
4. Arhivele Naționale, Direcția Județeană Argeș, fond *Prefectura Județului Argeș*, dos. 13/1946, f. 50 și 51.

Curtea de Apel Pitești

Bibliografie minimală

Gherghina, Narcis Ionuț, *Istoria bombardamentelor americane asupra fostelor județe Argeș și Muscel, 1943 – 1944*, Editura Carminis, Pitești, 2002.

Popa, Petre, Paul Dicu, Silvestru Voinescu, *Istoria municipiului Pitești*, Editura Academiei, București, 1988.

Evoluția învățământului în orașul Pitești între anii 1859 și 1864

prof.drd. Constantin VĂRĂȘCANU

În condițiile Unirii Principatelor Române din anul 1859, în rândul locuitorilor acestora a crescut interesul pentru răspândirea învățăturii de carte. Odată cu dubla alegere, problema instrucției publice a fost ridicată *la rangul uneia din cele mai importante chestiuni de stat*[1). În Mesajul din 6/18 decembrie, domnitorul se referă la generalizarea învățământului și eradicarea analfabetismului: *Eu țin numaidecât ca fiecare locuitor să știe în curând a scrie și ceti, pentru ca să profite pentru industrie sau în informările folositoare ce ar găsi în cărți bune și speciale*[2). Se caută astfel a se adapta învățământul la nevoile societății. Domnul Unirii cerea ca învățământul să fie *„la îndemâna tuturor claselor"*, căci *în educația poporului, bine condusă, se află cele mai bune garanții de ordine, de progres și de patriotism luminat.* Pledând pentru dezvoltarea învățământului, Alexandru Ioan Cuza cerea pragmatic: *Administratori, finanțiari, agricultori, industriali, comerciali, eată oamenii de care avem mai smintită trebuință*[3). El era convins că fără oameni bine pregătiți în toate sectoarele economiei și în administrație nu este posibil progresul societății, iar acest lucru presupunea un învățământ modern.

Sub domnia lui Cuza, s-a acordat importanță instrucției elementare, școlilor practice, învățământului pentru fete, ca și celui de grad secundar și superior. S-au înregistrat progrese notabile, atât în privința extinderii rețelei școlare în mediul rural și urban, dar și a calității prin modificarea programei de învățământ din Muntenia, după cea din Moldova și prin constituirea la 13/25 iulie 1862 a Consiliului Superior al Instrucțiunii Publice, în rândurile căruia au fost chemate personalitățile culturale cele mai de seamă, de la Petrache Poenaru la Mihail Kogălniceanu[4).

În aceste condiții se dezvoltă și învățământul din reședințele județelor istorice Argeș și Muscel, care au fost vizitate de domnitorul Unirii la câteva luni de la urcarea sa pe tron. Sosind la Pitești de la Câmpulung, în ziua de 19 iunie 1859, Alexandru Ioan Cuza a avut parte de o primire călduroasă din partea locuitorilor orașului Pitești, ale căror felicitări și urări le-a transmis președintele Consiliului municipal, G. Enescu. Totodată, i-a fost prezentat domnitorului un tabel cu situația orașului și a finanțelor[5). La acea dată, orașul Pitești avea 1.400 de case, 7.229 de locuitori, zece biserici ortodoxe, una armenească și o sinagogă. Învățământul era reprezentat printr-o Școală Normală în limba română, două școli private (una în limba germană, alta în limba elină) și un pension de fete în limbile franceză și germană[6).

Școala primară de băieți din Pitești își continuă activitatea, la început cu patru clase și trei institutori – Vasile Urzescu la clasa a IV-a, Alexandru Teodosiade la clasa a III-a și Dimitrie Micescu la clasele I și a II-a, iar din anul școlar 1864-1865 cu patru institutori[7).

La 11 decembrie 1863, Comitetul de Inspecție Argeș cere ministerului să aprobe înființarea unei școli sucursale de băieți pentru clasele I și a II-a, motivând creșterea numărului de elevi, pentru care localul a devenit neîncăpător. Se precizează că la clasa I *se grămădesc 230 elevi*, care n-au loc nici în bănci, nici în semicercuri. Se propune ca școala sucursală să ia ființă la Biserica „Maica Precista" („Mavrodolu"). Rezoluția ministerului menționează: *Urmează deja bugetul proiectat pentru 1864*[8).

Este de menționat interesul manifestat de institutorii școlii publice și de municipalitatea orașului Pitești pentru muzică. Rapoartele trimise ministerului în legătură cu predarea acestui obiect sunt edificatoare. Dornici ca elevii școlii să învețe muzică, municipalitatea a angajat cu plată *din casa municipală*, pe Ion Pudil, profesor de muzică la Externatul brâncovenesc de fete din Pitești. După cum rezultă din raportul lui Vasile Urzescu (din 18 iunie 1862), acest obiect fusese introdus în școala publică din Pitești încă din septembrie 1861[9).

Primele școli de fete, numite și externate, s-au înființat în anul 1860, la inițiativa prințului Bibescu Basarab Brâncoveanu, acestea urmând să fie întreținute de Așezămintele Brâncovenești, conduse de distinsul cărturar Aaron Florian.

La 15 septembrie 1860 se deschide în Pitești prima școală primară de fete, înființată de *Așezămintele Brâncovenești*, cu un număr de 55 de eleve[10).

Școala a funcționat într-un local particular. După contractul încheiat între directoarea școlii și Hristea Petrovici, școala a funcționat în casele acesteia de pe strada Maica Precista, plătindu-i-se chirie 110 galbeni pe an. Localul ales era corespunzător, așa după cum rezultă din notările lui Vasile Urzescu. Acesta vizitează localul în 1862, precizând că are două săli pentru învățătură spațioase, iar clădirea este nouă, camerele sunt *curate și colorate* (zugrăvite). Directoarea școlii, Eliza Veldin, arăta în 1864 că, după trecerea școlii în bugetul statului, numărul elevelor crescuse la 127, iar spațiul destinat școlii devenise insuficient. În această situație, municipalitatea orașului Pitești propunea ministerului ca această școală să se mute *în casele desființatului schit Buliga.* Ministerul își dă avizul la 21 mai 1864 și, ca urmare, în luna iunie a aceluiași an, școala s-a instalat aici[11).

În primii ani de funcționare (1860-1864), școala de fete a avut directoare pe Eliza Veldin, iar institutori, pe Ion Tesloan, până în ianuarie 1864, apoi, pe Teodora Gheorghiu, catihet pe Ion Păunescu și profesor de muzică pe Ion Pudil. În bugetul școlii intra și un medic (dr. Teodor Casia), plătit cu 80 de lei, în timp ce directoarea primea 500 de lei, institutorul 400, catihetul 300, iar profesorul de muzică 126 de lei[12).

În urma inspecției din 1862, Vasile Urzescu raportează ministerului metoda *dificilă germană* folosită de directoare, diferită de cea din școlile românești, putând primi în fiecare lună noi eleve la școală. Ca urmare, i-a recomandat acesteia gruparea elevelor pe *despărțiri*, în funcție de nivelul de pregătire și i-a alcătuit un orar. La clasa I erau înscrise 47 de eleve, la clasa a II-a 17, la clasa a III-a 12, iar la clasa a IV-a 6 eleve. Profesorul arată că externatul de fete, devenind al statului, posturile ocupate de catihet, medic și profesorul de muzică pot fi desființate.

Ministerul scrie Comitetului de Inspecție Argeș să ia măsuri pentru ca la școală să fie primite cât mai multe fete. *Ținta guvernului, se scria în noiembrie 1862, este a se întinde instrucția publică cât se va putea mai mul"*[13).

În perioada 1859-1864 au continuat să funcționeze și școli particulare. Astfel, la Pitești, erau: Școala lui Apostol Pelinescu, cu 32 de elevi în 1861, Școala Teodorei Pelinescu, cu 20 de eleve, Școala israelită în care a fost angajat profesorul Sterman Eremald, Școala de limba germană, condusă de Peter Jekel, Școala de la Mavroolu, frecventată în 1859 de 47 de elevi, dintre care 18 fete, pensionatul de băieți Ștefănescu, pensionatul de fete al Theodorei Gheorghiu, institutul de fete, ținut de Louise Meunier, cu trei clase în 1861 și 18 eleve, Școala pentru băieți, deschisă de preotul Teodor Popescu, Școala maghiară existentă în 1860 și condusă de Imre Mico, fost guvernator al Transilvaniei. Această școală, în care limbile germană și maghiară erau predate de pastorul Iosif Nagy, iar limba română, de Barbu Pretorianu (angajat cu un galben pe lună), funcționa pe lângă biserica ridicată în 1862, pe terenul lăsat prin testament de medicul Carol Iekel[14).

Instrucțiunea publică a făcut progrese sensibile în epoca Unirii, deși drumul era destul de lung. Au fost realizate, printre altele, unificarea și modernizarea sistemului de învățământ, s-a extins învățământul elementar la orașe, învățământul secundar s-a dezvoltat, s-au creat universitățile, s-au accentuat preocupările științifice.

Încă din anul 1859, sub ministrul Constantin A. Crețulescu, se pregătea la București o reformă completă a învățământului, numindu-se, în acest sens, un comitet format din: C.D. Brăiloiu și Ștefan Golescu, pentru munteni, Mălinescu, P. Roset și însuși Kogălniceanu, pentru Moldova. Această lege era cerută de multă vreme, chiar de condițiile noi ale învățământului și de unificarea Principatelor Române.

Mulți slujitori ai școlii au sprijinit lupta pentru unire, dar și reformele din timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza, așteptând reforma din domeniul învățământului românesc[15).

Colegiul Național „Zinca Golescu"

Biblioteca Județeană (1912–1914)

NOTE

1) Academia Română: *Istoria Românilor, vol. VII, tom. I*, Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 817.

2) Berindei Dan, *Epoca Unirii*, Editura Corint, București, 2000.

3) Academia Română, *op. cit.* , p. 817.

4) *Ibidem*, p. 818-819.

5) Arhivele Naționale, *Direcția județului Argeș, fond Primăria oraș Pitești, dosar 27/1859, f. 3.*

6) Popa Petre, *Pitești 620: Memento*, Editura Paralela 45, Pitești, 2008, p. 69.

7) Pârnuță Gh., Bărboi Violeta, *Învățământul și cultura în județele istorice Argeș și Muscel (sec. XIII – 1864)*, Editura Hardiscom, Pitești, 1996, p. 138.

8) Ibidem

9) Ibidem

10) Moț Ovidiu, *Pitești. O istorie în date*, Editura Pământul, Pitești, 2008, p. 56.

11) Pârnuță Gh., Bărboi Violeta, *op. cit.*, p. 142.

12) Ibidem

13) Ibidem, p. 142-143.

14) Pârnuță Gh., Bărboi Violeta, op. cit., p. 146-147.

15) Tudor Sebastian, *Dezvoltarea învățământului în fostele județe Argeș și Muscel în perioada 1864-1914*, Editura Paralela 45, Pitești, 2009, p. 36.

Secvențe ale modernizării Piteştiului (1834-1914)

prof. Elena ŞTEFANICĂ

Primele legiuiri moderne, expresii prin conținutul lor ale perioadei de tranziție de la tradițional la modern, au fost Regulamentele organice, adoptate în vremea ocupației ruse a Principatelor (1828-1834) şi puse în practică în 1831 în Țara Românească şi în 1832 în Moldova.

Cu toate limitele lor, Regulamentele Organice au meritul de a fi contribuit la modernizarea oraşelor româneşti, în special ale capitalelor de județ, cum era cazul şi al Piteştiului.

Modernizarea oraşelor era inițiată prin organizarea unor servicii publice de strictă necesitate (pompieri, alimentare cu apă, serviciile medical şi farmaceutic, de stare civilă), igiena publică (cimitirele şi industriile insalubre sunt scoase în afara oraşelor).

O organizare sistematică a oraşelor din Principatele Române începe însă odată cu perioada regulamentară, inaugurată în Țara Românească prin domnia lui Alexandru Dimitrie Ghica (1834-1842) şi apoi continuată, după demisia primului domnitor, de Gheorghe Bibescu (1842-1848).

În continuare voi prezenta aspecte ale vieții cotidiene, ale problemelor cu care s-au confruntat şi cărora le-au căutat soluții bărbații aleşi să conducă oraşul între 1834 şi 1914.

Până în 1860, cercetarea documentelor arhivistice a fost îngreunată de folosirea alfabetului chirilic pentru redactarea înscrisurilor oficiale. Parcurgerea rezumatelor unor asemenea documente reuşeşte să creioneze tabloul problemelor din epocă.

Astfel, în 1834 erau pe ordinea de zi a oficialităților organizarea lazaretelor pentru bolnavii de holeră, măsurile împotriva incendiilor şi cumpărarea de case pentru nevoile „maghistratului". Pe plan edilitar, autoritățile erau preocupate de lărgirea şi alinierea „uliței" Precista, dar şi de asigurarea condițiilor materiale pentru buna desfăşurare a învățământului[1].

În 1835 se înregistrează un ordin al prefecturii care interzice practicarea medicinii empirice[2] şi sunt luate măsuri împotriva negustorilor care vând zarzavaturi stricate, acelor care vând carne la prețuri mai mari decât cele stabilite, dar şi împotriva... porcilor care sunt lăsați liberi[3]. De asemenea, nu lipsesc măsurile referitoare la dotarea cu mobilier a şcolii din oraş şi cele pentru înfrumusețarea oraşului prin lărgirea străzilor, construirea de cişmele şi se fac eforturi pentru angajarea unui doctor[4].

În anul 1836, ocârmuirea județului Argeş era preocupată să găsească bani pentru construirea unei şcoli proprii, să aşeze casele „la linie" conform prevederilor Regulamentului organic, să construiască trotuare în Piteşti, dar şi un pod peste Argeş, pentru stabilirea legăturilor cu localitatea Câmpulung (cel vechi fusese distrus de ape)[5]. Pentru sănătatea locuitorilor se interzicea consumul şi comerțul cu fructe crude şi erau luate măsuri pentru păzirea câinilor turbați[6].

Documentele din 1837 din Fondul Ocârmuirea Județului Argeş relevă preocupări pentru stabilirea străjii de noapte în Piteşti, aducerea de piatră cubică pentru pavarea străzilor, vânzarea pâinii şi procurarea lumânărilor pentru iluminat, articole de primă necesitate pentru orice piteştean[7].

Din studierea fondului Primăriei Piteşti, imaginea asupra vieții cotidiene este întregită prin descoperirea eforturilor pe care le făceau oficialitățile oraşului pentru aprovizionarea cu pâine şi carne la prețuri fixe prin contracte stabilite de comună cu brutarii şi măcelarii din oraş. De asemenea, continuă preocuparea pentru amenajarea unui spital în Piteşti, pentru regularizarea Argeşului şi pentru prevenirea incendiilor[8].

Pentru anul 1838 am reținut listele lunare cu prețurile produselor de pe piața oraşului. Enumerarea acestor produse reflectă intensa viață comercială a urbei. Prețurile se fixau pentru: grâu, vite, păsări, piei, unelte, poame, vinuri, rachiuri, lemne, produse industriale. De asemenea, se fixau şi prețurile zilei de lucru pentru lucratul pământului[9]. La nivelul ocârmuirii era în desfăşurare evidența populației, alcătuindu-se „listele cu cei ce intră şi ies din oraş", precum şi acțiunea de măturare a coşurilor din județ pentru evitarea incendiilor[10]. De asemenea, o preocupare nelipsită a oficialităților este asigurarea hranei şi a sănătății deținuților, în fiecare an existând un raport despre această situație.

Anul 1839 înregistrează un număr mare de inițiative locale pe linia înfrumusețării oraşului. Acestea vizau: sistematizarea oraşului, iluminarea străzilor şi întreținerea felinarelor, numerotarea caselor, închirierea unui local pentru poliție, înființarea barierelor oraşului, abonamente la ziare şi reviste[11]. În acest an Piteştiul avea deja un doctor, pe Iosif Beneş care reclamase primarului că ucenicii de la spițerie lucrează fără niciun control asupra medicamentelor[12].

În atenția oficialităților piteştene se găseşte în 1840 şcoala: se închiriază localul şcolii, pentru că nu dispunea de local propriu, se cumpără mobilier şi se achiziționează cărți pentru bibliotecă, precum şi o hartă a Țării Româneşti pentru Şcoala Națională din oraş, realizată ca urmare a dispozițiilor Regulamentului Organic[13].

Cea mai importantă inițiativă în domeniul şcolii a fost cumpărarea de către primărie, în 1840 a unui teren de la polcovniceasca Anica Enghel, pentru şcoala publică din oraş[14].

Reconstituirea vieții cotidiene în Piteşti pe baza documentelor arhivistice este îngreunată pentru faptul că, din „fondul Prefectura (Ocârmuirea) Argeş lipsesc cu totul dosarele pentru anii 1840-1863; 1866; 1868-1875; 1877-1881; 1882-1896; 1898 şi 1900-1913. De asemenea, din „fondul Primăria Piteşti" lipsesc anii 1848-1855.

Aceste fonduri au fost distruse fie în timpul ocupației germane din anii 1916-1918, fie în timpul ocupației ruse începute după „revoluția de eliberare națională şi socială" începute la 23 august 1944. Astfel, istoria județului şi a oraşului a suferit o grea pierdere, prin dispariția unor dosare din perioade fundamentale ale istoriei noastre: revoluția paşoptistă, Războiul de Independență şi începutul sec. al XX-lea.

În deceniul cinci al sec. al XIX-lea se impunea modernizarea infrastructurii, a drumurilor. Pentru acest lucru, oficialitățile de atunci au găsit o măsură inedită – preluată şi în zilele noastre – anume contribuția de şase lei a patentatarilor (a negustorilor şi meşteşugarilor care plăteau impozit) din oraş pentru îmbunătățirea drumurilor. Tot în 1856, pentru a se stopa conflictele cauzate de nerespectarea hotarelor diferitelor proprietăți, se hotărăşte stabilirea de demarcație împrejurul oraşului şi înființarea barierelor[15].

Războiul Crimeii se încheiase în 1856; Piteştiul încartiruise soldați austrieci (1854-1856) şi în 1856 au început să apară reclamații care vizau repararea caselor ocupate de trupele austriece[16].

În anul Unirii Principatelor, pe plan edilitar, oficialitățile locale erau preocupate de problema apei potabile, de întocmirea planului oraşului, pentru care a fost angajat un inginer austriac, şi se plantează arbori pe strada Podului[17].

După ce în 1858 se discutase despre necesitatea înființării unei grădini publice în oraş, în 1859 se înființează telegraful în Piteşti şi, în anul următor, poşta[18].

Anul 1860 este unul cu proiecte ambițioase, de mare importanță nu numai pentru piteşteni, ci şi pentru argeşeni, în general. Astfel, Consiliul comunal discută despre găsirea unui teren pentru spitalul orăşenesc, despre construirea unei şcoli de fete, precum şi despre concesionarea unor terenuri pentru construirea căilor ferate[19]. Între timp, continuă în Piteşti demolarea clădirilor insalubre, se înființează o unitate industrială (Fabrica de oțet a lui Scarlat Tor) şi se înființează un birou de asigurări împotriva focului, al societății „Phoenix"[20].

În 1864 se înmulțesc legile care vizează organizarea oraşelor. Astfel, se înființează Garda Națională, se adoptă o Lege a comunelor şi se prevede obligativitatea preoților ortodocşi de a-şi oferi serviciile religioase tuturor cetățenilor. De asemenea, sunt stabilite noi reguli pentru registrele de stare civilă, aflate în mare neorânduială, care trebuiau păstrate atât de către preot, cât şi de către primar. Funcționarii primesc şi ei un cod de sarcini şi obligații precise şi se instaurează controlul sanitar al alimentelor ce se vând pe piața oraşului.

Procesul de reorganizare a şcolii româneşti, implicit a celei piteştene, este vizibil în 1866. Dintre documentele cercetate, am selecționat o Listă a elevelor care frecventează Şcoala de fete din oraşul Piteşti, înaintată primarului la 20 ianuarie 1866, de către institutoarea Elisa Veldini. Este un tablou social, etnic despre societatea piteşteană la jumătatea sec. al XIX-lea, la scurt timp după reforma învățământului românesc.

Profesiunile părinților sunt din cele mai diverse: croitor, preot, băcan, cârciumar, grădinar, căldărar, pescar, simigiu, tutungiu, bărbier, inginer, deputat, cizmar, cojocar, giuvaiergiu, franzelar, cojocar gros, canaf, „ferar", brutar, hangiu, spițer, tabac, cofetar, amploiat, grefier, braşovean, cojocar subțire, preot de țară, staroste de poştă austriac, proprietar, rotar, comisar, avocat, lânar, ofițer, căpitan de poşte, frânghier, zugrav, cântăreț, bragagiu, cherestegiu, povarnagiu.

Diversitatea meseriilor, de la cele lucrative (diverşi meseriaşi) la servicii, funcționari ai statului reflectă intensa viață economică ce se desfăşura în Piteşti la jumătatea secolului al XIX-lea.

Naționalitatea elevelor este şi ea relevantă pentru aspectul cosmopolit al oraşului, dar şi despre spiritul de toleranță al locuitorilor Piteştiului. Cele mai multe eleve erau românce, dar se înregistrau (din totalul de 280 de eleve): şase, de naționalitate ungară, cinci, evreice, cinci, bulgăroaice, patru eleve de naționalitate germană şi câte două eleve de naționalitate armeană, greacă şi romă[21]. Aşadar, aproape 10% din numărul elevelor aparțineau altor naționalități, ceea ce atestă faptul că economia Piteştiului era prosperă, atrăgând diverşi meseriaşi, neguțători care se stabileau în oraş.

Prosperitatea oraşului este atestată şi de eforturile de modernizare ale acestuia: în 1871 este terminată grădina publică şi se construieşte bulevardul. De asemenea, au loc cumpărări şi exproprieri de terenuri pentru utilitate publică[22].

În 1872 se realizează planul arhitectural şi se stabileşte terenul pentru localul primăriei, se deschide strada care face legătura dintre Târgul din Vale şi piața oraşului, se înființează serviciul de statistică şi se deschid noi artere de circulație în 1873[23]. În 1874 continuă exproprierile pentru calea ferată, iar în 1875, se înființează o linie telegrafică[24].

Anul 1877, anul izbucnirii Războiului de Independență, cunoaşte şi el o activitate foarte intensă la nivel edilitar. Se construiesc cuptoare pentru fabricarea pâinii necesare armatei, se repară ceasurile publice din oraş. Luarea unor măsuri pentru igienizarea oraşului şi prevenirea unor epidemii se impunea cu necesitate în condițiile aglomerației umane din acel an (pe lângă locuitorii obişnuiți erau încartiruite trupe ale armatei române şi ruse la care s-au adăugat, pentru scurt timp, şi câteva mii de prizonieri turci). Printre măsurile de igienă se numără: mutarea măghernițelor în piața oraşului, întreținerea fântânilor de utilitate publică, înființarea cimitirului orăşenesc şi interzicerea înmormântărilor la bisericile din oraş, iluminatul public[25].

Măsuri profilactice pentru combaterea holerei s-au înregistrat în 1866, recomandate de prefect: „holera există şi seceră grozăvii în cea mai mare parte în România de dincolo de Milcov"[26].

Măsurile împotriva holerei erau recomandate de directorul general al serviciului sanitar, doctorul Polizu, şi constau în: vizita preventivă a medicului, salubritatea oraşului. În articolul 1 al recomandărilor apărute

în „Monitorul Oficial" nr. 182/1865 se spunea: „oamenii care trăiesc regulat, care se culcă devreme, care nu mănâncă cărnuri, peşte şi poame crude, ci bucate fierte, calde, în câtăţime moderată, care trăiesc în case luminate şi bine aerisite sunt mai puţin expuşi la holeră". Primele măsuri până la venirea medicului erau prezentate în articolul 10: „bolnavul cată să se culce în pat şi să-şi puie pe pântece muştar sau foi de tutun muiate în rachiu şi presărate cu piper şi în urmă cărămizi calde ori alte oblojituri calde şi să i se dea să bea ceai de ismă ori cafea cu rachiu ori cu rom, ori ceai rusesc cu rom. Bolnavul să se acopere bine, ca să asude"[27].

Preocuparea constantă, aproape obsesivă a autorităţilor piteştene este modernizarea, înfrumuseţarea oraşului, sporirea confortului şi siguranţei locuitorilor. Astfel, în 1881 se înfiinţează în Piteşti un birou pentru bursă, iar în 1882 se caută soluţii pentru aprovizionarea cu apă prin introducerea de conducte; în 1883 se cumpără un local pentru construirea unei cazărmi pentru pompieri[28].

Pentru că fondurile pentru lucrările edilitare nu ajung, primăria recurge la împrumuturi contractate la Casa de Depuneri şi Consemnaţiuni. Împrumuturi au fost făcute în 1882 – 300 000 de lei, în 1886 – 300.000 de lei, în 1891 – 100.000 de lei şi pentru 1898 – s-a propus un împrumut de 2.000.000 de lei. Împrumutul din 1886 era destinat pentru clădirea unui palat de justiţie[29].

În Piteşti s-au construit edificii publice noi. Astfel, în august 1884 erau clădiri noi, asigurate de societatea „Dacia Română": Palatul Şcolii publice din Bulevardul Elisabeta şi strada Egalităţii, precum şi halele din Piaţa Sf. Gheorghe[30].

Alte probleme erau legate de exproprierile pentru deschiderea străzii Oborului şi pentru internarea într-un azil a Zincăi Rădulescu, infirmă.

Primarul Eftimie Ionescu (ales la 22 aprilie 1898) arăta în şedinţa din 5 decembrie 1898 că preocupările sale sunt realizarea unor „îmbunătăţiri indispensabile", precum: „introducerea apei de care oraşul este cu desăvârşire lipsit, pavarea străzilor principale cu piatră cubică şi iluminarea cu electricitate"[31]. Pentru că primăria nu dispunea de fondurile necesare, Eftimie Ionescu propune un împrumut de două milioane de lei de la Casa de Depuneri şi Consemnaţiuni pe perioadă de 30 de ani şi cu o dobândă de 5%. Din suma rămasă, de 1,5 milioane lei, se propuneau următoarele îmbunătăţiri: 1. „introducerea apei într-un oraş ca Piteşti, cu o populaţie de 15.000 de locuitori, din puţul forat deja"; 2. „construirea a două localuri de şcoli primare (de fete şi de băieţi) după planurile-tip alcătuite de Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice"[32]; 3. „pavarea cu piatră cubică a străzilor principale"; 4. „construirea unui obor sistematic pentru vânzarea râmătorilor, pentru că în fiecare an se dezvoltă acest negoţ"; 5. „exproprierea în vederea prelungirii bulevardului „Carol" către cimitirul ortodox şi lungirea Grădinii publice spre palatul administrativ"; 6. „construirea unui local de teatru"[33]. Unele proiecte s-au realizat, altele au întârziat până după Al Doilea Război Mondial (teatrul orăşenesc).

Anul 1900 este un an de criză financiară (primar este G. Hagiescu). Pentru redresarea bugetului se fac economii (se reduc salariile funcţionarilor), primarul având în vedere totuşi să nu se dezorganizeze serviciul oraşului[34]. Preocuparea majoră era şi în acest an „găsirea unei societăţi care să se angajeze cu toată lucrarea de a aduce apă în oraş"[35]. Chiar dacă este criză financiară, primăria Piteşti contribuie cu un fond de 200 de lei pentru ridicarea unei statui de bronz pentru poetul Vasile Alecsandri, la cererea primăriei Iaşi[36] (în 1890, primăria Piteşti contribuise cu un fond la ridicarea unui bust al poetului Mihai Eminescu pentru mormântul acestuia din Bucureşti).

Criza financiară continuă şi în 1901, primarul vorbind de „încasări slabe din cauza crizei actuale", în şedinţa din 3 mai 1901 şi nu se aprobă conversiunea vechilor datorii din 1882 şi 1886[37]. Printre economiile realizate de comună se numără suprimarea a patru posturi de sergenţi de la serviciul poliţiei administrative pentru a se înfiinţa două posturi de agenţi sanitari care să „ia măsurile necesare la asanarea oraşului, întrucât la Constantinopol s-a ivit un caz de ciumă bubonică"[38]. Criza financiară este generalizată şi la nivel de ţară, pentru că Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice suprimă subvenţia de 1.712 lei şi 30 de bani pentru bisericile din oraş[39]. Economii se fac şi în ceea ce priveşte sărbătorirea zilei de 10 mai: în anul 1900 se alocaseră din bugetul local 250 de lei pentru focul de artificii din grădina publică, iar pentru 10 mai 1901 doar 150 de lei[40].

În 1902, economia oraşului se redresează ceea ce se reflectă şi la nivelul cheltuielilor dedicate zilei de 10 mai, când sunt cumpărate „drapele şi lampioane" şi sunt lucrate „pe pânză transparentă tablouri care reprezintă familia regală, cu diferite inscripţii istorice"[41]. Şi anul 1902 se confruntă cu o serie de dificultăţi. La 28 noiembrie, primarul cere consiliului suplimentarea bugetului primăriei cu cel puţin 1.500 de lei, pentru a veni în ajutorul săracilor cu ocazia sărbătorilor Crăciunului, „în timpul unei ierni aşa de grea ca aceasta". Un consilier îi atrage atenţia primarului să fie „cât se poate de restrâns", căci, „dacă am căuta ca să dăm ajutoare suficiente de trai tuturor săracilor din oraş, nu ne-ar ajunge poate nici 20.000 de lei"[42]. Aşadar, Piteştiul, la începutul secolului al XX-lea, avea şi foarte multe persoane paupere, cele mai multe singure, invalide sau bătrâne.

Cercetarea documentelor de arhivă din perioada amintită (1834-1914) ne descoperă, pe de o parte, un oraş strălucitor, care petrece la cele mai luxoase săli, iar pe de altă parte, un oraş al săracilor, insalubru, supus nevoilor de tot felul şi care abia reuşeşte să supravieţuiască, apelând la Fondul Milelor sau la alte ajutoare din partea primăriei. Imaginea oraşului sărac transpare foarte plastic dintr-un document al epocii[43]. Se specifică în document: „În privinţa caselor şi bordeielor umede şi rele de locuit, agenţii sanitari să facă vizite cât de des acestor case şi bordeie şi să îndemne pe locuitori a le curăţi şi a le aerisi zilnic; asemenea case şi bordeie după regulamentele comunale, nu mai sunt permise a se construi; însă cele actuale nu se pot dărâma, ci trebuie să aşteptăm ca desfiinţarea lor să se facă treptat şi după mijloacele proprietarilor lor"[44].

Condiţiile de locuit, mai ales în casele închiriate, lăsau întotdeauna de dorit. Astfel, în 1891, dintr-un raport al poliţaiului local, aflăm că localul de cazarmă închiriat de primărie pentru locuinţa gardienilor de noapte este „cu neputinţă a se locui din cauza igrasiei şi a întunericului, astfel încât în fiecare zi se îmbolnăvesc 2-3 oameni"[45]. În 1898, un consilier arată că oraşul este „în o stare de murdărie revoltătoare", acuzându-l pe primar de proasta administraţie[46].

În 1910, mai mulţi locuitori îl reclamă primarului pe un vecin al lor pentru tulburarea liniştii publice. Se arată în reclamaţie[47]: „un evreu cu numele de Zamfir Şerman, de meserie dogar, din str. Sf. Vineri nr. 6, prin meseria lui sgomotoasă, ne turbură în continuu liniştea de la orele 5 dimineaţa şi de multe ori până la orele 9 şi chiar 11 noaptea, în aşa măsură încât noi, vecinii, am ajuns la culmea răbdării toleranţei şi indulgenţei. Pentru acest meseriaş nu există nici duminică, nici sărbători, căci, în sărbătorile evreieşti pune de lucrează români, iar în cele româneşti lucrează el cu fiul său". Pentru asigurarea confortului cetăţenilor Piteştiului în afară de linişte, esenţial era şi iluminatul public căruia i se caută diverse soluţii de către Consiliul comunal. În 1901, acesta admite propunerea inginerului Dimitrie Dima din localitate de a instala în Grădina publică „11 lămpi sistem Washington, cu preţul de 350 de lei lampa, cu un singur rezervoar", precum şi stâlpii aferenţi, de la 1 aprilie 1901[48].

În 1910, Banca Populară din Piteşti anunţă primăria că a instalat o uzină electrică pentru iluminarea localului său de pe str. Doamna Bălaşa nr. 55 şi se oferă să dea lumină electrică din „prisosul de forţă", cu condiţia obţinerii autorizaţiei pentru „conductele aeriene peste străzi". Curentul era produs cu ajutorul unui „motor de benzină, sistem Korting de 14 cai-putere şi ajungea pentru 500 de lămpi incandescente"[49]. Tot în 1910 se producea gheaţa artificială pentru pescari, cofetari, restaurante[50].

Un alt element de modernitate îl constituia, la sfârşitul sec. al XIX-lea, telefonul. Şi piteştenii beneficiază de această invenţie a lui J. Graham Bell. De la 13 mai 1890 se aprobă de către Consiliul comunal întinderea unui fir telefonic pe stâlpi de zece metri înălţime, de la gară la Târgul din Afară, pe străzile Tabaci, Sf. Vineri şi Brătianu[51].

În 1898 se construieşte o reţea telefonică pe o distanţă de 766 de metri şi se instalează şase posturi telefonice la Barierele Poştei, Podului, Niculesei, la Comisariatul din piaţă, Percepţia din Târgul din Vale şi Primăria. De asemenea, se mai cerea instalarea unei legături telefonice de la poliţie la cazarma pompierilor, „pentru a se putea da mai cu înlesnire semnalele în cazul de incenduiri"[52].

Despre construcţia căii ferate din Piteşti, şi ea un element al modernităţii, există lucrarea „Un secol de activitate feroviară în Argeş" şi nu voi insista asupra acestui aspect.

În 1891 se construieşte calea ferată Piteşti – Curtea de Argeş. Varianta aleasă a fost cea propusă de inginerul Elie Radu[53] şi anume construcţia pe marginea râului Argeş şi nu prin oraş (era mai ieftină); cealaltă presupunea răscumpărarea proprietăţilor, limita dezvoltarea oraşului şi supunea piteştenii la accidente[54].

Subiectul modernizării Piteştiului în perioada 1834-1914 este deosebit de generos. Pentru economia lucrării am selectat doar unele aspecte sugestive pentru mentalităţile şi viaţa cotidiană din Piteşti în perioada supusă cercetării.

NOTE

1) DGAS, filiala Argeş, *fond Prefectura (Ocârmuirea) judeţului Argeş*, ds. 84,95,96/1835 şi *fond Primăria Piteşti*, ds. 7, 23, 54/1835.
2) Idem, *fond Prefectura (Ocârmuirea) judeţului Argeş*, ds. 70/1835.
3) Idem, *fond Primăria Piteşti*, ds. 17/1835.
4) Ibidem, ds. 26, 29/1835.
5) Idem, *fond Ocârmuirea judeţului Argeş*, ds. 53, 75, 77, 99/1836.
6) Ibidem, d. 58 şi 100/1836.
7) Ibidem, ds. 19, 73, 80, 86, 97/1837.
8) Idem, *fond Primăria Piteşti*, ds. 1, 4, 10, 11, 34/1837
9) Ibidem, ds. 1/1838.
10) Idem, *fond Prefectura judeţului Argeş*, ds. 15/4838 şi 14/1838.
11) Idem, *fond Primăria Piteşti*, ds. 14, 15, 19, 20, 23, 25/1839.

12) Ibidem, ds. 29/1839.
13) Ibidem, ds. 13, 30/1840.
14) Ibidem, ds. 32/1840.
15) Ibidem, ds. 13.
16) Ibidem, ds. 1, 2/1856.
17) Ibidem, ds. 36, 38, 46/1859.
18) Ibidem, ds. 47/1859 şi 24/1860.
19) Ibidem, ds. 26/1860, 9, 21/1862.
20) Ibidem, ds. 21, 8, 23, 24/1862.
22) Ibidem, f. 10-20.
22) Ibidem, ds. 19, 24, 25, 26/1871.
23) Ibidem, ds. 15, 25/1872 şi ds. 23, 24/1873.
24) Ibidem, ds. 20/1874 şi ds. 11/1875
25) Ibidem, ds. 28, 29, 20/1877 şi ds. 5, 25, 33, 34, 46/1878.
26) Ibidem, ds. 14/1866, f. 1.
27) Ibidem, f. 5.
28) Ibidem, ds. 32/1881, 17/1882, 10/1883.
29) Ibidem, ds. 19/1890, f. 23.
30) Ibidem, ds.36/1884, f.1, 3
31) Ibidem, ds. 7/1898, f. 78.
32) Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice era Spiru Haret (31 martie 1897-10 aprilie 1899) în guvernul liberal condus de Dim. A. Sturza. La 9 martie 1896 se aprobase de parlament „Legea pentru facerea clădirilor şcoalelor primare şi înfiinţarea Casei şcoalelor" în timpul ministeriatului lui Petre Poni.
33) DGAS, filiala Argeş, *fond Primăria Piteşti*, ds. 7/1898, f. 78.
34) Ibidem, ds. 16/1900, f. 6.
35) Ibidem, f. 28.
36) Ibidem, f. 56.
37) Ibidem, ds. 3/1901, f. 25.
38) Ibidem, f. 20.
39) Ibidem, f. 23.
40) Ibidem, f. 25.
41) Ibidem, ds. 4/1902, f. 29.
42) Ibidem, f. 55.
43) Documentul este o decizie a Consiliului comunal Piteşti din 1902 referitoare la casele şi bordeiele insalubre.
44) DGAS, filiala Argeş, *fond Primăria Piteşti*, ds. 3/1901, f. 36, 37.
45) Ibidem, ds. 10/1891, f. 59
46) Ibidem, ds. 7/1898, f. 1
47) Ibidem, ds. 13/1910, f. 23.
48) Ibidem, ds. 3/1901, f. 12.
49) Ibidem, ds. 13/1910, f. 5.
50) Ibidem, f. 12.
51) Ibidem, ds. 19/1890, f. 43.
52) Ibidem, ds. 7/1898, f. 46.
53) Elie Radu (1853-1931), inginer român de prestigiu, născut la Botoşani, dar cu realizări impresionante şi în judeţul Argeş. Astfel, a construit linia ferată Piteşti-Curtea de Argeş şi a clădirilor de gări aferente, gara din Curtea de Argeş fiind o capodoperă. De asemenea a contribuit la sistemul de alimentare cu apă a Piteştiului.
54) Elie Radu a fost profesor la Şcoala Naţională de Poduri şi Construcţii Civile, iar din 1897 preşedintele „Societăţii Politehnica" şi din 1927 membru de onoare al Academiei Române. A proiectat şi realizat 650 km. de cale ferată, şi a creat un stil unic, pur românesc, în construcţia staţiilor de cale ferată. De asemenea, a proiectat şi realizat poduri de şosea din beton armat şi a inovat alimentarea cu apă a oraşelor (inclusiv Bucureştiul). DGAS, filiala Argeş, *fond Primăria Piteşti*,ds. 10/1891, f. 107.

Aspecte din evoluția localității Pitești după 1945 și până în 1989

Marius Remus GHERGHINA

Așa cum am arătat în materialul redactat în data de 18 aprilie 2011, sub titlul „Aspecte din istoria localității Pitești", prezentat în revista „Restituiri" apărută în luna mai 2011, am apreciat oportun să continui această prezentare a localității Pitești, punctând în acest articol evoluția orașului Pitești și în perioada 1945-1989.

Activitatea economică din orașul Pitești după încheierea celui de-Al Doilea Război Mondial l-a început a avut o evoluție mai lentă datorită restricțiilor ce au fost impuse în perioada războiului, a creșterii inflației, a lipsei specialiștilor care fie au părăsit meleagurile argeșene, fie au căzut ca eroi în lupte[1], a controlului trupelor de ocupație, a secetei prelungite ce se instalase în vara anilor 1945 și 1946.

Cu toate acestea, locuitorii orașului Pitești au dat dovadă de solidaritate și în perioada mai sus amintită au găzduit copii din satele Moldovei, ajutându-i cu hrană, îmbrăcăminte.

Ulterior ca urmare a acordurilor politice și economice impuse României de URSS, în perioada 1944-1945 au luat ființă în mai multe ramuri industriale întreprinderile Sovrom, prin intermediul cărora s-au exportat numeroase materii prime, textile, produse alimentare, în acest sens luând ființă la Pitești unitatea *Sovrom-Petrol*, devenită una dintre cele mai mari unități din țară ca urmare a descoperirii și exploatării de zăcăminte în zonă.

Economia orașului Pitești a fost treptat subordonată noilor realități economico-politice, după înființarea la 24 noiembrie 1945 a Consiliului Superior al Economiei Naționale, fiind constituit la Prefectura Argeș un grup de lucru care să urmărească aplicarea noilor hotărâri. În temeiul Legii din 24 mai 1947, întreprinderile particulare și pe acțiuni din Pitești[2] au fost integrate Oficiilor Industriale riguros controlate de stat. Totodată, în perioada iulie-decembrie 1947, s-au introdus și în Argeș programele de producție industrială, cu efecte negative asupra acestor întreprinderi.

Această stare de lucruri a dus la dispariția proprietății private în industrie, comerț și în domeniul bancar, acest fapt fiind reglementat prin Legea din 11 iunie 1948 când s-a decis demararea naționalizării atât a unităților economice, cât și a celor medico-sanitare, a cinematografelor, farmaciilor și a unei părți din fondul de locuințe de la oraș. În acest fel a-a desființat și Camera Locală de Comerț și Industrie. Au fost naționalizate societățile anonime *Textila Românească* și Țesătoria Română, tăbăcăriile, fabricile de încălțăminte, fabrica de butoaie, atelierele tipografice.

Astfel, rețeaua industrial-comercială din Pitești a fost naționalizată începând cu 1 iulie 1948, fiind inclusă în sistemul Comisiunii de Stat a Planificării, statul dobândind calitatea de administrator general al economiei naționale, dispărând astfel economia de piață. Ulterior, pe baza planurilor cincinale, începând cu 1950-1990, orașul Pitești a fost caracterizat printr-o puternică industrializare ce a avut ca efecte și dezvoltarea social-economică a localității[3]. Au început programele de investiții prin apariția primelor unități economice și prin apariția primelor locuințe, aceste activități fiind coordonate de Sfatul Popular Orășănesc, devenit prin Legea din 6 septembrie 1950 organismul local cunoscut și sub denumirea de Sfatul Popular Orășenesc.

Constituția adoptată la 24 septembrie 1952 de Marea Adunare Națională a întărit instituțiile administrative de stat, dar subordonându-le organelor politice.

Printre primele obiective ce s-au edificat în orașul Pitești amintim Fabrica de Tananți „Argeșul" ce va constitui nucleul viitoarei zone industriale de nord a orașului, apoi înființarea, la 8 octombrie 1952, a Fabricii de Piese Auto – Colibași, a Tipografiei „Argeșul" în 1948 și extinsă în 1963, a Direcției P.T.T. – Pitești în 1948, a Trustrului de Construcții Civile în 1950, a întreprinderii „Vinalcool", în 1951 precum și a Trustrului Petrolului, în 1952, acestea fiind doar o parte dintre ele. În 1962 s-a început dotarea cu noi secții și utilaje a Întreprinderii „Textila" constituite la 6 martie 1949.

Printre marile investiții ce s-au realizat în acea perioadă amintim construirea Combinatului de Prelucrare a Lemnului, intrat în funcțiune cu primele secții în 1963 și completat cu noi capacități de producție până în 1983[4]. În 1964 se dă în folosință Centrala Electrotermică – Pitești-Nord, precum și Stația de Epurare Biologică – Pitești-Prundu.

Se inaugurează în 1967 Întreprinderea de Motoare Electrice, iar la 20 august 1968 se inaugurează Întreprinderea de Autoturisme-Colibași, Pitești, singura cu acest profil din țară, aceasta fiind edificată împreună cu firma franceză „Renault".

Urmează, în 1969, să intre în producție Rafinăria de Petrol, urmând apoi în anii următori, Combinatul Petrochimic, Întreprinderea de stofe „Argeșeana", Combinatul de Articole Tehnice din Cauciuc (CATC), Fabrica de Bere și Fabrica de Pâine Găvana. Se construiește Complexul de Vinificație-Ștefănești – în 1968, Hidrocentrala de la Bascov – în 1970, cea de la Prundu – în 1971, Stația de alimentare cu apă de la Budeasa – în 1971, Fabrica de încălțăminte – în 1973, Centrul Teritorial de Calcul – în 1973, Institutul de Reactori Nucleari Energetici – în 1974, Stația Dacia-Service Ștefănești – în 1975, Abatorul Prundu – în 1976, Stația Dacia-Service Bascov – în 1983, Fabrica de Poduri Metalice Pitești – în 1985, precum și altele.

Este de remarcat faptul că în municipiul Pitești, în anul 1985 existau peste 130 de întreprinderi și instituții cu peste 120 000 de salariați. Ultimul plan de al autorităților comuniste, aplicabil și în orașul Pitești, a fost cel al Cincinalului opt (1986-1990), care însă a fost întrerupt la finele anului 1989 datorită evenimentelor din decembrie 1989, care au dus la schimbarea de regim în România, acesta fiind anulat prin Legea nr. 31 din 1990, acest act normativ fiind și cel care a pregătit primele etape în reapariția economiei de piață.

Potrivit surselor bibliografice cercetate pentru materialul de față[5], în 1989 chimia și petrochimia dețineau 60% din volumul producției totale, construcțiile de mașini – 20%, industria ușoară – 8,5%, prelucrarea lemnului – 4,8%, iar din punct de vedere al potențialului economic, orașul Pitești a ocupat locul patru pe țară în 1989, după București, Brașov și Ploiești, fiind urmat de Galați.

Pe lângă dezvoltarea unităților economice din orașul Pitești, conform programului de sistematizare, în perioada 1948-1987 s-au construit peste 45.000 de apartamente și alte locuințe din fondurile statului, ale întreprinderilor, grupate în diferite cartiere, finalizate în perioade diferite, fiind refăcut și centrul orașului, cuprins între străzile Victoriei, Doamna Bălașa, Maior Șonțu.

De asemenea, au fost construite din fondurile statului 18 școli gimnaziale, 20 de grădinițe, creșe și case de copii, șapte localuri. S-a dat în folosință Spitalul Județean Argeș – în 1973, Policlinica – în 1981, Spitalul de Pediatrie – în 1984, s-a extins corpul Teatrului „Alexandru Davila" în perioada 1977-1979, s-au construit cinematografele „București" – în 1958, „Lumina", „Dacia" – în 1968, „Modern", renovat în 1972.

A fost inițiată o manifestare specifică orașului Pitești denumită, „Simfonia Lalelelor", în anul 1978, care continuă și în zilele noastre, iar din 1962 se înființează un centru universitar prin crearea Institutului de Învățământ Superior de trei ani, iar în anul 1969 iau ființă o serie de facultăți tehnice.

Au mai fost construite instituții publice, printre care amintim Poșta Centrală – în 1954, Hotelul „Argeș" – în 1961, Banca Națională – în 1964, Prefectura Argeș – în 1970, Hotel „Muntenia", în perioada 1970-1976, Casa de Cultură a Sindicatelor în 1971, Magazinul „Trivale" – în 1972, Sala Sporturilor – în 1972, Liceul „Alexandru Odobescu" – în 1974, Tribunalul Argeș – în 1976, Institutul de Proiectare – în 1978, Bazinul Olimpic de Înot – în perioada 1981-1985, Grupul de Pompieri în 1983, Casa Cărții și Casa Artelor în 1986-1989[6].

S-au reconsiderat principalele artere din oraș, piețele comerciale în toate cartierele mari (1981-1985) și autogările de călători și marfă (1970-1985).

Pentru a se putea asigura o asemenea dezvoltare a fost nevoie de masive demolări, fiind în acest sens demolate atât clădiri insalubre, dar și clădiri cu valoare arhitecturală tradițională deosebită care au existat în zonele Craiovei, Teiuleanu, Târgu din Vale și parțial în Centrul Civic.

La nivelul orașului Pitești existau în anul 1989 înscriși mai mult de 41.000 de elevi și studenți, 13 instituții de cultură și artă, 66 instituții sanitare formate din creșe, dispensare, spitale, farmacii, 21 de unități preșcolare și ocrotire a minorilor și 260 de unități de prestări servicii[7].

Este de menționat faptul că, pe baza Legii nr. 2 din 16 februarie 1968 adoptată de Marea Adunare Națională, orașul Pitești a primit calitatea de municipiu, fiind inclus în categoria marilor orașe ale României, în componența localității intrând comunele suburbane Bascov, Bradu, Colibași, Mărăcineni, Ștefănești. Acest mod de organizare a fost reglementat până în anul 1990.

Piața Vasile Milea

Aspecte privind evoluția orașului Pitești au fost prezentate într-o serie de publicații în perioada 1944-1989, printre care amintim ziarele locale „Presa", „Gândul nostru", „Argeșul", până în 1951, „Secera și Ciocanul", în perioada 1951-1989, revista lunară de cultură „Argeș" (1966-1989).

Deși acest articol privind evoluția orașului Pitești în perioada 1945-1989 pe care l-am redactat poate părea, la prima lectură, o prezentare strictă a unor date statistice, consider că este important să cunoaștem și evoluția localității noastre, în perioada amintită, din această perspectivă care a contribuit la crearea imaginii municipiului Pitești de astăzi, cu toate că unele obiective descrise mai sus după 1990 au dispărut datorită noilor condiții economice apărute.

NOTE

1) P. Popa, Paul Dicu, Silvestru Voinescu, *Pitești. Tradiție și contemporaneitate*, Biblioteca Județeană „Dinicu Golescu" Argeș, Pitești, 2008, p. 195 și urm.

2) Idem, p. 197 și urm.

3) Ibidem, p. 199 și urm.

4) Ibidem, p. 201 și urm.

5) P. Popa, *Pitești. Tradiție și contemporaneitate*, p. 203 și urm.

6) Idem, p. 205.

7) Ibidem, p. 206.

Amintiri negustoreşti din prima jumătate a secolului XIX

prof. Marin TOMA

S-a dus hanul, s-au dus bolţile şi magherniţele, s-au dus prăvăliile, pivniţele, s-a dus tot. În acest fel îşi argumentează Hagi Teodoraky[1)] amintirile negustoreşti urmărind de-a lungul timpului cum evoluţia negustorilor şi a activităţilor acestora se suprapune cu economia românească.

Tudor Hagi Teodoraky

Întregul comerţ din trecut se făcea de către negustori angrosişti printre care documentele ni-i amintesc pe Băltăreţu, Hagi Stoica, Pipolo, Hagi Panteli, Iordăchiţă Toncovici şi Hagi Teodoraky. Începuturile vieţii negustoreşti au fost grele, în special din cauza invidiei şi a jignirilor aduse de boieri acestei noi clase sociale care se îmbogăţea şi care încerca să imite boierimea. Observând această stare de fapt, negustorimea, fiind tratată ca o clasă inferioară, mulţi negustori au preferat să îşi trimită fiii la studiu în străinătate, dorind să facă din ei oameni de stat, nesupuşi bunului-plac domnesc. Acesta este unul dintre motivele pentru care comerţul românesc a intrat sub influenţa străinilor în partea a doua a secolului al XIX-lea.

Paginile de istorie a comerţului românesc nu sunt numai surse foarte importante pentru a creiona date şi realităţi statistice despre rute comerciale, preţuri şi liste de produse[2)] sau informaţii despre tipurile de activităţi practicate şi relaţiile dintre negustori. Ele ne ajută uneori să redăm prezentului figurile unor mari negustori români. Unul dintre aceştia este Tudor Hagi Teodorache ale cărui prăvălii, umbrare şi magherniţe erau amplasate în jurul Bisericii „Sf. Gheorghe" din Bucureşti. Din cauza incendiului din 1847, marfa sa a ars în întregime, inclusiv cea din depozit. Angrosiştii din Lipsca, aflând de incendiul din Capitală, şi-au trimis reprezentanţi la Bucureşti pentru a învoi de la plăţile obligatorii pe cei afectaţi de evenimentul neaşteptat. Printre aceştia şi Hagi Teodoraky care avea obiceiul ca, la vremea mesei de prânz, să îşi bea ţuiculiţa la vestitul cârciumar Smarandache. Nimeni nu avea suficient curaj să îl întrerupă pe negustor din ritualul său, motiv pentru care contabilul îl aşteptă să se întoarcă şi îi comunică sosirea reprezentanţilor din Lipsca şi motivul venirii lor. Negustorul român, primind informaţia că dispune de suficienţi bani ca să achite datoria, dispune să se realizeze plata, menţionând că ei nu sunt de vină pentru apariţia focului şi întrebând dacă mai pot beneficia de acelaşi credit şi în viitor. Impresionaţi de gestul făcut de Teodoraky, reprezentanţii din Lipsca îi răspund că de câte ori va avea nevoie să vină şi să ridice întregul oraş 3).

Imaginea negustorului român poate fi completată şi prin faptul că românii care mergeau la Lipsca întreţineau pe cheltuiala lor o biserică românească în care slujea părintele Valerian. Legătura dintre negustori şi religie se poate observa şi din faptul că fiecare breaslă 4 avea un patron şi un praznic: tabacii (Sf. Nicolae, la Biserica „Sf. Nicolae" din Broşteni), brutarii (Sf. Petru şi Pavel, la Biserica Bradu-Stoica), cojocarii (Sf. Ilie, la Biserica „Sf. Gheorghe Nou"), braşovenii (Sf. Dumitru, la Biserica Vergului), lumânărarii (Sf. Andrei, la Biserica „Sf. Niculae-Şelari") etc.

Dintre negustorii[5)] de la sud de Carpaţi putem enumera, începând cu birtaşii, pe Cristodor, grec la origine, în ale cărui săli de mâncare se gătea de obicei după reţete orientale; pe Stavri, un alt grec, în al cărui birt se gătea şi bucătărie vieneză; pe Constantin şi Iordache Ionescu, români din satul Ciochina-Ialomiţa, care găteau bucătărie românească la preţuri mici, în special mititei şi fleici; birtul francez al lui Hugues, foarte la modă, cu bucătărie franceză; birtul vienez al lui Strobel, cu prăjituri cu ştrudele şi puii prăjiţi cu mazăre; birturile Encahe, Petrovici şi Colaro (vestit pentru mâncărurile de post şi orientale), precum şi plăcintăria de la „Sf. Nicolae".

Şi cum nu e de ajuns doar să mănânci, e nevoie şi de băutură, cârciumile cunoscute ale Capitalei erau cele ale lui Cârnu, Silivestru şi Zissu (unde se mai găseau vază, cârnaţi, dar şi carne de vânat când era sezonul – prepeliţe la capac). În afara Capitalei, în memoria celor care au ajuns pe acolo a rămas birtul lui Potcovă de la Ploieşti.

Demnă de menţionat este şi plăcerea pe care românii o aveau pentru consumatul cafelei, al tutunului şi al dulceţurilor. Motiv pentru care în Bucureşti existau atât cafenele occidentale, cât şi turceşti. Acestea din urmă se deosebeau de primele prin absenţa jocurilor de biliard, precum şi printr-o simplitate mai mare. De fiecare dată actul social al servitului de cafea era însoţit de consumarea de tutun. Dotate cu bănci late şi acoperite cu rogojini, perne sau covoare pe care consumatorii stăteau turceşte, aceste locaţii erau animate deseori de jocuri de şah şi cărţi şi de cântecele si dansurile ţiganilor şi lăutarilor. Aceste localuri publice unde se putea servi cafeaua şi fuma o pipă de tutun erau mai degrabă destinate păturilor sociale mai sărace, boierii bucurându-se de aceste obiceiuri în intimitatea propriilor locuinţe şi la diversele baluri şi dineuri la care participau.

Trecând de la cafea la dulceaţă şi mai exact la arta cofetăriei, putem aminti pe cofetarii Giovani şi Iorgu Constantinescu, apoi localurile de high-life Fialcovsky şi Capşa. Printre cele mai mari băcanii au fost firmele *Cotadi. Tabacovici şi Simonide, Athanasiu & Moroeanu, Martinovici & Assan, Filianu şi Ionescu,* precum şi băcănia lui Păun Popescu care ajunge de la comerţ cu fructe la unul cu vin şi la comercializarea de icre negre (aduse de nepotul său din Rusia). Dintre braşoveni, se pot menţiona I.G. Manu, Vasile Ştefan şi Oghidan. Acestor enumerări li se pot adăuga şi altele cuprinzând diverse aspecte ale vieţii cotidiene româneşti: brutarii, pescarii, croitorii, grădinarii, birjarii, curelarii, fierarii, blănarii, bijutierii, căldărari, tutungii, frizeri etc. Odată cu trecerea timpului, meşteşugurile se dezvoltă, se produc transformări sociale şi asistăm la apariţia unor industrii precum cele ale cărămizii, morăritului, tăbăcăriei, clopotelor, postavului, berii, spirtului, mătăsii, zaharinei, hârtiei, tipografiei şi la creşterea importanţei unor îndeletniciri precum medicina, arhitectura, ingineria, teatrul, pictura etc.

Modernizarea ţării a dus încetul cu încetul la dispariţia unor practici care fuseseră folosite pe durate foarte mari de timp. Introducerea canalizării în Capitală a dus la dispariţia sacagiilor. Strigătul lor prin care îşi anunţau prezenţa nu avea să mai fie auzit şi butoiaşul pe două roţi (sacaua) trase de un cal avea să devină istorie. Din categoria aceasta a negustorilor ambulanţi mai făceau parte tolbaşii care umblau cu mărfuri prin sate (mai târziu, tolba a fost înlocuită cu o căruţă) şi vindeau aţă, ace, stofe de rochii etc.; rahagiii turci care îşi vindeau zaharicalele pe ouă; zarzavagiii bulgari care primeau la schimb de la sătenii români făină, mălai, fasole. Frigul îi aducea pe străzile oraşelor pe vânzătorii de castane calde (le încălzeau pe o sobă cu cărbuni încinşi), pe negustorul de warme-wurst dotat cu o sobă pe care o folosea pentru a încălzi apa în care fierbea cârnaţii şi pe cel de salip (ceai). În lumea satului, mai erau zlătarii (ţiganii care se ocupau cu căutarea aurului de pe apa Buzăului) şi meşterii ţigani care făureau şi reparau broaşte, lacăte, lopeţi, făraşe, toporaşe, copăi, linguri, făcăleţe etc. Cu toţii au rămas în trecut şi odată cu ei şi medicina băbească din satele româneşti.

Nu dorim însă a încheia incursiunea în lumea negustorească a perioadei pe care o studiem fără a puncta şi aspectele mai puţin plăcute ale acesteia, tocmai pentru că ne interesează aspectul social mai mult decât enumerarea statistică şi punctuală a activităţilor economice. Au existat oameni precum Hagi Teodoraky ale cărui merite le-am evidenţiat mai sus, dar au existat şi oameni care nu întotdeauna au făcut cinste meseriei de negustor: au înşelat clientul, statul, au practicat îndeletniciri care corespundeau altei meserii etc. Pentru a exemplifica, amintim anaforaua marelui agă din 24 august 1801 prin care se interzicea băcanilor să mai vândă cârnaţi în detrimentul simigiilor, pentru a nu risca să se producă incendii şi pentru că nu au toate cele necesare operaţiunii[6)]; jurnalul sfatului administrativ al Ţării Româneşti din 9 aprilie 1834 privind reglementarea activităţii telalilor din Bucureşti – se stabileau modalităţile prin care se putea accede la o asemenea îndeletnicire, evitând ca oameni nepregătiţi să o practice aducând astfel prejudicii mari breslei acestora[7)]; jalba cizmarilor din 10 decembrie 1836 prin care aceştia se plâng de concurenţa neloială a cavafilor[8)]. Mult mai direct şi mai vehement a fost însă Nicolae Filimon care în dedicaţia romanului său *Ciocoii vechi şi noi* scrie următoarele:

De la boieri am alergat la neguţători. Am revizuit toate stabilimentele de comerciu, de la magaziile cele mari şi luxoase până la magherniţele cele umilite ale precupeţilor. Am văzut zarafi fără capital, fanfaroni şi maloneşti, care sărăcesc lumea prin dobânzile lor cele nemăsurate; lipscani şi bogasieri care îşi împodobesc magazinele cu marfă putredă şi oglinzi mincinoase şi, dându-şi ton de mari capitalişti, ruinează societatea prin falimente frauduloase, ce se efectuesc foarte lesne în ţara noastră; băcani care vând rapiţă în loc de untdelemn, orez îndoit cu pietricele ca să tragă mai greu la cântar şi cafea amestecată cu orz şi fasole. Am văzut cârciumari amestecând vinul cu apă şi vânzând cu ocale cu două funduri, măcelari şi precupeţi vânzând cu cântare strâmbe şi m-am mâhnit, căci răul este foarte mare...[9)]

NOTE

1) Hagi Teodoraky, *Amintiri din trecutul negustoresc...*, Bucureşti, Editura Do-minor, 2003.

2) Vl. Diculescu, *Viaţa cotidiană a Ţării Româneşti. 1800-1848*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1970, pp.134-147.

3) Hagy Teodoraky, *op. cit.*, pp.17-18.

4) Pentru mai multe informaţii pot fi consultate şi documentele publicate de Vl. Diculescu, *op.cit.*, referitoare la statutul breslelor din Ţara Românească: statutul breslei bărbierilor din Bucureşti (25 iulie 1805), pp. 149-150; hrisovul breslei tabacilor din Ploieşti (ianuarie 1826), pp. 150-155; statutul breslei lăutarilor din Ploieşti (decembrie 1832), pp. 155-157; statutul breslei grădinarilor zarzavagii din Craiova (13 decembrie 1843), pp. 157-158; statutul breslei pescarilor din Caracal (4 decembrie 1845),pp. 158-160.

5) A se vedea mai în detaliu Hagi Teodoraky, *op. cit.*, pp. 49-56.

6) Vl. Diculescu, *op. cit.*, pp. 160-161.

7) *Ibidem*, pp. 161-162.

8) *Ibidem*, pp. 164-165.

9) Nicolae Filimon, *Ciocoii vechi şi noi*, Bucureşti, Editura Vox, 2007, pp. 5-6.

Ion I.C. Brătianu – un om al Argeşului şi al naţiunii

Marius ANDREESCU

I. OMUL, PERSONALITATEA ŞI OPERA

Identificarea unui spaţiu geografic, cum este o localitate, se poate realiza în mai multe feluri: prin coordonate spaţiale, caracteristici demografice, economice, culturale etc. Spre deosebire, individualitatea în timpul şi spaţiul istoric al unui popor, pe care o poartă cu sine un sat, un oraş sau o regiune este determinată de personalităţi care s-au născut, au trăit sau au creat în strânsă legătură cu acel loc, care astfel devine, din simplă locaţie geografică, un spaţiu de permanenţă al culturii şi civilizaţiei. Incontestabil, municipiul Piteşti este un astfel de spaţiu cultural, generator de civilizaţie, ce poate fi individualizat prin marile personalităţi care în decursul timpului şi-au pus amprenta pe aceste locuri.

Vila Florica, situată la câţiva kilometri de Piteşti, este un reper în spaţiul geografic al municipiului încărcat de emblema personalităţii covârşitoare în planul vieţii politice, sociale şi culturale a familiei Brătienilor.

Ion I.C. Brătianu este fără îndoială personalitatea cea mai pregnantă din această prestigioasă familie piteşteană, considerat a fi „conducătorul din umbră" al României interbelice şi care prin activitatea sa prestigioasă a contribuit din plin la crearea şi dezvoltarea statului român modern a cărei existenţă să fie marcată definitiv de constituţionalismul democratic.

Orice evocare a personalităţii marelui om politic nu este îndeajuns de pertinentă pentru a sublinia imensa sa contribuţie în planul vieţii politice, sociale şi culturale. Contele de Saint-Aulaire, ministrul Franţei la Bucureşti îşi exprima aprecierea faţă de liderul liberal: „Excela în a câştiga fără să-şi facă duşmani. Viitorul apropiat mi-a descoperit în el cele mai înalte calităţi care îl fac unul din marii oameni de stat ai generaţiei sale, mult mai mare decât cei „trei mari": Wilson, Lloyd-George, Clemenceau. Nimic mai natural: la ţări mici, oameni mari".

Ionel Brătianu, aşa cum obişnuiau să-l numească apropiaţii, era fiul cel mare al fostului prim-ministru şi fondator al Partidului Naţional Liberal, Ion C. Brătianu şi al Piei Pleşoianu. S-a născut la 20 august 1864 la vila „Florica", judeţul Argeş.

Ca formare profesională era inginer, însă pasionat de istorie şi cultură. Spirit al omului de stat cu simţul datoriei faţă de ţară, politica era în opinia sa o artă şi un fenomen complex. Afirmaţia sa este valabilă şi astăzi: „Cei mai mulţi îşi închipuie că politica e un fel de distracţie, cu foloase şi onoruri. Politica e ceva grav, grav de tot. Ai în mâna ta viaţa şi viitorul ţării tale".

Fiind conştient de faptul că avea datoria de a continua opera politică a familiei sale, în anul 1895 debutează în viaţa politică a ţării, fiind ales parlamentar de Gorj. Preia pe rând, funcţiile de ministru al Lucrărilor Publice, interimar la Ministerul de Externe şi Ministru de Interne. Concepţia sa modernă asupra viitorului României îl propulsează lider al grupurilor tinerilor liberali, pentru ca la 11 ianuarie 1909, Congresul să-l desemneze Preşedinte al Partidului Naţional Liberal.

Pe fondul unei instabilităţi a vieţii politice româneşti din perioada interbelică, guvernările liberale, în fruntea cărora s-a aflat Ion I.C. Brătianu s-au evidenţiat în mod deosebit prin durata lor. În total, Partidul Naţional Liberal a guvernat ţara timp de şase decenii. Perioada de guvernare a fost marcată de reformele îndrăzneţe iniţiate şi susţinute de Ion I.C. Brătianu: reforma agrară, legea electorală, modernizarea economiei şi iniţierea doctrinei liberale *„prin noi înşine"*, dezvoltarea politicii externe prin alinierea ţării la noile realităţi impuse prin deznodământul Primului Război Mondial şi nu în ultimul rând, elaborarea proiectului unei noi Constituţii, care, de altfel, a şi devenit Legea fundamentală a ţării.

Ilustrul om politic s-a confruntat însă şi cu puternice crize politice, cu deosebire criza dinastică generată de o nouă renunţare a principelui Carol al II-lea la prerogativele sale de moştenitor al coroanei. Cu toate vicisitudinile epocii, Ion I.C. Brătianu a reuşit să depăşească momentele de criză şi să menţină stabilitatea politică a ţării, fapt bine evidenţiat de Nicolae Iorga, care referindu-se la acele momente istorice afirma: „Acum nu mai erau doi stăpâni ai României, ci unul singur: Ion Brătianu. Dinastia de Argeş biruise cu totul pe cea de Sigmaringen. Ion I.C. Brătianu rămânea stăpânul, singurul şi absolutul stăpân al unei ţări care avea nesfârşită răbdare".

II. ASPECTE ALE ACTIVITĂŢII POLITICE, GUVERNAMENTALE ŞI DIPLOMATICE

Ionel Brătianu, după moartea tatălui său survenită la 4 mai 1891 se simte îndatorat să-i continue opera politică, astfel că în 1895 candidează pentru Parlament şi este ales deputat de Gorj. Pe 31 martie 1897, Brătianu este numit ministru al Lucrărilor Publice. În această calitate a acordat o atenţie specială construcţiei de căi ferate, încurajând proiectele ilustrului inginer Anghel Saligny. Amintim faptul că în noiembrie 1897, ministrul participă la inaugurarea căii ferate Piteşti – Curtea de Argeş. Tot în calitatea pe care o are se ocupă de buna desfăşurare a lucrărilor de amenajare a Portului Constanţa.

La data de 14 februarie 1901, odată cu numirea unui nou cabinet liberal, Ion I.C. Brătianu primeşte portofoliul Ministerului Lucrărilor Publice, iar în urma remanierii guvernamentale, din 9 ianuarie 1902, îi revine şi interimatul Ministerului de Externe, al cărui titular va deveni pe 18 iulie.

Activitatea diplomatică pe care o depune Ionel Brătianu în această perioadă este remarcabilă. S-a ocupat îndeaproape de situaţia românilor din Imperiul Otoman şi Austro-Ungar, acordând o atenţie specială celor din Transilvania, pe care îi sprijinea moral şi politic. Ministrul de Externe intervenea adesea la Viena şi Budapesta pentru a ameliora situaţia românilor. În anul 1905, împreună cu fraţii săi Vintilă Brătianu, participând la inaugurarea Palatului ASTRA din Sibiu. Mai târziu, a efectuat vizite în oraşele din Transilvania, întâlnindu-se cu unii dintre foştii colaboratori ai lui Avram Iancu.

În toată activitatea sa politică, Ion I.C. Brătianu a fost un promotor al reformelor politice şi sociale. Vocea sa devenea una dintre cele mai importante în Partidului Naţional Liberal, iar opinia sa era ascultată şi luată în considerare chiar dacă nu riposta faţă de opiniile bătrânilor din partid, care se opuneau reformelor. Brătianu sublinia în discursurile sale din această perioadă însemnătatea decisivă a reformei agrare pentru România, a dezvoltării economice şi milita pentru introducerea votului universal.

Personalitatea politică a acestuia se impune din ce în ce mai mult, aşa încât, la 1 ianuarie 1909, Congresul partidului l-a desemnat în funcţia de preşedinte al Partidului Naţional Liberal, cu mult entuziasm, căci reprezenta „tot ceea ce avea mai bun partidul şi ţara". Încă de la discursul inaugural, noul preşedinte stabilea două principii fundamentale pentru viitoarea activitate: „libertatea de discuţie" şi „disciplina în acţiune".

O altă etapă importantă a activităţii politice a ilustrului liberal începe la sfârşitul celui de Al Doilea Război Balcanic (28 iulie 1913). Climatul politic devenea propice aplicării reformelor. Într-o scrisoare adresată lui Carol I în august 1913, Brătianu cerea urgent trecerea la aplicarea reformelor pe care le gândise şi în care credea. Regele se arată reticent, temându-se că aceste reforme să nu stârnească lupte violente pe scena politică. După o guvernare conservatoare, Ion I.C. Brătianu este chemat pentru a doua oară, la 4 ianuarie 1914, să formeze Consiliul de Miniştri. După câştigarea alegerilor parlamentare, preşedintele Partidului Naţional Liberal expune, la 21 februarie 1914, problema revizuirii Constituţiei.

Declanşarea Primului Război Mondial a impus amânarea promovării reformelor economice şi sociale scontate. Trebuie amintit contextul în care ţara noastră a trebuit să se poziţioneze în acest conflict. România avea la acel moment un tratat militar cu Tripla Alianţă, încheiat încă din 1883 de tatăl actualului prim-ministru. Tratatul fusese ţinut secret deoarece un pact cu Austro-Ungaria era extrem de nepopular în rândul opiniei publice. Pe 27 septembrie 1914, Regele Carol I se stinge din viaţă, ceea ce însemna pentru România libertatea de a merge la război împotriva Austro-Ungariei.

În noul context, primul-ministru a devenit figura centrală a vieţii politice, deciziile sale influenţând destinul istoric al României. Pentru acest lucru îşi va atrage renumele de „rege neîncoronat" al ţării.

În perioada neutralităţii (1914-1916), întreaga coordonare a politicii externe româneşti este preluată de primul-ministru, care lucra cu mare precauţie, orientându-se spre încheierea unor acorduri diplomatice care să constituie garanţii pentru statul român. Un asemenea succes diplomatic îl constituie şi tratatul încheiat cu Rusia la 18 septembrie 1914. Prin acest acord, Rusia se angaja să garanteze şi să apere integritatea teritorială a României şi să recunoască drepturile acesteia asupra teritoriilor din Austro-Ungaria locuite de români, în schimbul „neutralităţii binevoitoare" a ţării noastre. Tot în această perioadă, guvernul încheie şi un acord cu Italia, prin care cele două ţări au convenit să se informeze reciproc în legătură cu orice schimbări preconizate în politica lor.

Opinia publică sprijinea noua orientare politică a ţării, astfel că Ion I.C. Brătianu va trece la dotarea armatei. Primul-ministru a dat dovadă de multă fermitate şi abilitate diplomatică, stăruind pentru încheierea unor convenţii politico-militare, care să stipuleze limpede, condiţiile în care România va intra în război şi obiectivele urmărite de el. Astfel, după lungi tratative, la 4 august 1916 au fost semnate tratatele de colaborare cu membrii Antantei.

Semnificativ pentru a puncta activitatea politică a preşedintelui liberal este şi bătălia diplomatică coordonată de acesta la Conferinţa de Pace de la Paris. Principala preocupare pe plan extern a prim-ministrului român era recunoaşterea prin tratat a unirii celor trei provincii cu România. În ziua de 18 ianuarie 1919, lucrările Conferinţei de Pace de la Paris care trebuia să reglementeze problemele internaţionale de război i-au creat o mare deziluzie lui Ionel Brătianu. Prin decizia marilor puteri învingătoare, România a fost trecută în rândul statelor cu interese limitate, putând să participe la dezbateri numai când era invitată, deşi, potrivit Convenţiei din 4 august 1916, se bucura de aceleaşi drepturi. Astfel, marile puteri au pregătit Tratatul de Pace cu Germania fără a permite delegaţiei române să-şi exprime punctul de vedere, deşi ţara noastră a avut foarte mult de suferit din pricina luptelor cu germanii.

Un fapt similar s-a întâmplat şi în ceea ce priveşte Tratatul de Pace cu Austria. În aceste condiţii, în mai 1919 Ionel Brătianu a luat iniţiativa unei note verbale colective adresate lui Georges Clemenceau, prin care cerea ca proiectele tratatelor să le fie comunicate din timp, pentru a le putea analiza. Cu toate acestea, Guvernului român i s-a înaintat numai un rezumat al tratatelor preconizate a fi încheiate. Într-un discurs rostit la şedinţa plenară a statelor aliate asupra proiectului de tratat şi într-un memoriu adresat Consiliului, Ion I.C. Brătianu afirma că România este hotărâtă să asigure drepturile minorităţilor, dar ea nu poate să primească un regim special, la care nu erau constrânse toate statele suverane. La 10 septembrie 1919, România a fost pusă în faţa faptului împlinit, căci marile puteri au semnat la Saint-Germain Tratatul de Pace cu Austria. În urma notelor ultimative ce i s-au adresat de a semna fără obiecţii tratatul, Ion Brătianu şi-a dat demisia, la 12 septembrie 1919, din fruntea Consiliului de Miniştri, deoarece nu a dorit să semneze acest tratat.

III. MAREA GUVERNARE LIBERALĂ. CONSTITUŢIA DIN 1923. REFORMELE PENTRU MODERNIZAREA STATULUI ROMÂN

În noile condiţii create după terminarea Primului Război Mondial, adoptarea unei noi Constituţii a devenit una din problemele fundamentale ale statului român. Dar organizarea constituţională a constituit o problemă deosebit de dificilă, atât pentru instituţia monarhică, dar şi pentru guvernele din această perioadă, datorită multiplelor împrejurări interne, dar mai ales externe. Soluţionarea problemei constituţionale a fost mereu amânată până la venirea liberalilor la putere, la începutul anului 1922. După lungi dezbateri, noua Constituţie a fost votată la 26 martie 1923 în Adunarea Deputaţilor, iar la 27 martie, în Senat şi a fost promulgată de rege şi publicată în „Monitorul Oficial" la 29 martie 1923. În litera sa, noua Constituţie păstra o bună parte din articolele celei din 1866, dar aducea unele prevederi care corespundeau noii realităţi româneşti de după Marea Unire şi după Primul Război Mondial. Legea fundamentală românească era una dintre cele mai avansate din Europa acelor vremuri, fiind considerată o operă liberală.

Nu dorim să ne referim la conţinutul acestei Constituţii, însă trebuie să subliniem în contextul acestui studiu contribuţia decisivă pe care Ion I.C. Brătianu a avut-o la fundamentarea principiilor şi reglementărilor ce se regăseau în legea fundamentală a statului.

Programul Partidului Naţional Liberal al cărui principal autor a fost Ionel Brătianu şi care a stat la baza elaborării Constituţiei din 1923 sublinia cu pregnanţă faptul că procesul de consolidare internă a ţării va fi întemeiat pe „ideea naţională", pe democratizarea tot mai desăvârşită a ţării, pe ordine, pe progres şi pe înfrăţire socială. Programul înscria la

loc de frunte principiul potrivit căruia „naţionalităţile trebuie să se bucure în statul român de cele mai întinse drepturi, fără deosebire de rasă sau religie, pentru ca astfel să se poată dezvolta în cadrul organizării noastre sociale în deplină linişte, egalitate şi mulţumire".

Partea din program consacrată democratizării ţării includea reformele care reclamau o cât mai grabnică înfăptuire, printre care: necesitatea organizării sindicatelor profesionale, reglementarea dreptului la grevă, contractul colectiv şi protecţia muncii minorilor şi a femeilor. Politica economică a Partidului Liberal prevedea dezvoltarea ţării prin „muncă, iniţiativă şi capitaluri româneşti". Această concepţie nu excludea colaborarea şi participarea capitalurilor străine, ci urmărea împiedicarea subordonării economiei române faţă de economia unui alt stat. În domeniul cultural, programul includea „încurajarea progreselor culturale", iar în cel administrativ o „unificare grabnică", fără însă a fi confundată această acţiune cu centralizarea.

Insistând asupra necesităţii ca în alcătuirea Constituţiei să se ţină seama de conţinutul tuturor acestor principii, manifestul Partidului Naţional Liberal adresat alegătorilor din România Mare şi publicat cu prilejul alegerilor din 1920 făcea apel la crezul partidului de a asigura propăşirea statului român sub regim constituţional, monarhic şi democratic şi având un caracter unitar naţional atât în viaţa sa politică şi în cea culturală şi economică.

În conformitate cu acest program politic liberal elaborat sub conducerea lui Ion I.C. Brătianu, Constituţia din 1923 este o expresie a raportului real de forţe politice din perioada respectivă şi a reprezentat aşezământul juridic şi politic principal pe baza căruia au funcţionat instituţiile fundamentale ale României întregite, conferind statului român forma de guvernământ monarhică, dar întemeiată pe regimul democratic, parlamentar – constituţional.

Sub imperiul acestei legi fundamentale, principiile reprezentativităţii, separaţiei puterilor, legalităţii şi legitimităţii legilor, ca şi cele privind sistemul electiv şi al regimului proprietăţii, au fost mult mai pregnant reliefate comparativ cu cele cuprinse în Constituţia din 1866. Se poate afirma, fără îndoială, că Legea fundamentală din 1923 a constituit, în perioada cât a fost în vigoare, un factor de progres în democratizarea societăţii româneşti.

În timpul marii guvernări liberale interbelice, reformele democratice nu s-au limitat numai la Constituţia din 1923. Cele mai multe măsuri din guvernarea Brătianu au vizat alinierea ţării la noile realităţi postbelice. După adoptarea Constituţiei, la iniţiativa lui Ion I.C. Brătianu, sunt adoptate şi promulgate mai multe acte normative de importanţă vitală pentru ţară, dintre care amintim: legea pentru organizarea armatei (24 iunie 1924), legea pentru învăţământul primar (26 iunie 1924), legea organizării judecătoreşti (din 25 iunie 1925), prin care judecătorii deveneau inamovibili, legea pentru înfiinţarea Patriarhiei Române (25 februarie 1925) şi nu în ultimul rând legea pentru unificarea administrativă a tuturor provinciilor, adoptată la 14 iunie 1925, care avea la bază „păstrarea caracterului unitar al ţării" şi aplicarea descentralizării administrative.

Pe 27 martie 1926 este promulgată legea electorală a „primei majorităţi". Principala modificare se referea la centralizarea rezultatelor, repartiţia mandatelor şi proclamarea aleşilor. Se crea cadrul electoral propice pentru ca partidul majoritar să poată obţine mai multe mandate parlamentare, susţinând astfel guvernul.

O altă măsură importantă a fost „legea Mârzescu", care cuprindea măsuri de combatere a unor infracţiuni contra liniştii publice. Acest act legislativ a constituit temeiul juridic al măsurii de scoatere în ilegalitate a Partidului Comunist Român.

În perioada de referinţă au fost adoptate şi acte normative importante privind munca şi protecţia socială a muncii: legea repausului duminical (1925), legea pentru protecţia muncii (1939) şi legea pentru pregătirea profesională şi exercitarea meseriilor (1936).

Se cuvine a menţiona şi câteva importante acte normative care au contribuit la modernizarea sistemului judiciar în România: legea din 1925 privind organizarea şi funcţionarea contenciosului administrativ şi actul normativ din 1933 pentru organizarea jurisdicţiei muncii.

Spaţiul nu ne permite să realizăm o analiză amplă a legilor adoptate sub imperiul Constituţiei din 1923, dar, în finalul acestor considerente subliniem că legea fundamentală adoptată în acel moment istoric a avut principala menire de a fi Constituţia unificării, a legării şi sudării economice, teritoriale, politice şi spirituale a României Mari. Ea a deschis o nouă etapă în dezvoltarea ţării pe calea progresului social, a democraţiei, având drept obiectiv desăvârşirea organizării statale şi a vieţii sociale unitare. Pe baza Constituţiei al cărui mentor a fost marele om politic Ion I.C. Brătianu s-a putut realiza, într-un ritm relativ rapid, întreg procesul de unificare legislativă apărut ca o necesitate naţională imperioasă încă din primii ani de după Unire.

Aşezământul politic şi juridic fundamental din 1923 reprezintă în opinia noastră încununarea operei politice a ilustrului om de stat care a fost şi rămâne Ion I.C. Brătianu.

În încheierea acestor succinte consideraţii, redăm aprecierile pe care Ion G. Duca le făcea în memoriile sale şi care, în opinia noastră, evocă geniul politic al lui Ion I.C. Brătianu: „El nu se hotăra niciodată repede... din primul moment îi apăreau în minte toate repercusiunile probabile şi posibile ale unui act, aşa încât, înainte de a se hotărî să facă acel act, examina, reexamina, contraexamina toate urmările lui şi nu trecea de la intenţie la fapt decât după ce contura toate argumentele favorabile şi nefavorabile, iar foloasele îi apăreau mai puternice, mai determinate decât neajunsurile. Din profesiunea lui de inginer rămăsese cu obişnuinţa de a nu pune niciodată piciorul pe un teren înainte de a-l fi sondat şi de a cunoaşte bine soliditatea lui. Dar, odată gestaţiunea terminată, odată hotărârea luată, nu am întâlnit în toată viaţa şi în toată cariera mea politică, om mai neclintit în ducerea până la capăt a hotărârilor sale.,

BIBLIOGRAFIE

Ioan Scurtu, *Ioan I.C. Brătianu*, Ed.Museion, Bucureşti 1992.

Dinu Giurescu, *Istoria României în date*, Ed. Enciclopedică, Bucureşti, 2003.

România în anii Primului Război Mondial, Ed. Militară, Bucureşti, 1987.

Un interviu cu Nicolae Iorga, în *Neamul Românesc* nr. 232 din 14 octombrie 1922.

C. Hamangiu, *Codul general al României*, anii 1924-1929; 1931-1938.

Nicolae Iorga, *O viaţă de om aşa cum a fost*, 1934.

Angela Banciu, *Istoria Constituţională a României*, Ed. Lumina Lex, Bucureşti, 2001.

Regimentul 70 Infanterie şi Războiul pentru Reîntregirea Neamului

prof. Ion I. ŞTEFAN

Regimentul 70 Infanterie a luat naştere la 1 aprilie 1914, în baza prevederilor Înaltului Decret nr. 1444, prin transformarea batalionului de rezervă Muscel, intrând în subordinea Corpului 2 Armată şi Comandamentului 2 Teritorial. Raţiunile înfiinţării noii unităţi au fost desprinse din concluziile rezultate în urma campaniei din anul 1913 şi ca urmare a deteriorării climatului politic internaţional. Reşedinţa regimentului a fost fixată în garnizoana Câmpulung Muscel, iar o parte din personalul necesar nucleului unităţii a fost repartizat de la Regimentul „Muscel" nr. 30.

Imediat după constituire, sunt concentraţi într-o primă serie rezervişti pentru instruire, concentrare ce se încheie la 23 august 1914. Pentru asigurarea procentului de 3/5 din efectivul de mobilizare, sunt chemaţi sub arme încă 1954 de de rezervişti pentru perioada 23 august-24 septembrie. Din cauza frigului, regimentul este nevoit să părăsească bivuacul unde cantonase din lipsă de local şi să instaleze două batalioane în barăcile bâlciului ale căror acoperişuri au fost dublate cu foi de cort, pentru a nu răzbi ploaia.

La 13 septembrie 1914 se hotărăşte, lipsind posibilităţile de cazare, ca întreaga unitate să fie cantonată în satele vecine cu reşedinţa de mobilizare. În acest scop, regimentul a părăsit garnizoana Câmpulung, instalându-se cu batalionul I în satul Vişoiu şi cu celelalte două la Voineşti. La 27 aprilie 1915, când a fost gata noul local, s-a ocupat pavilionul de comandament, magaziile şi remiza de trăsuri, fiind reziliat contractul cu Ilarion Velculescu în ale cărui case închiriate fusese cantonată comanda regimentului. Pentru cazarea trupei au fost cedate de către Regimentul „Muscel" nr. 30 un număr de cinci barăci.

Pe parcursul anului 1915 au loc concentrări de rezervişti cu specialităţile infanterie, cornişti, sanitari, biciclişti, telefonişti, agenţi de legătură, semnalizatori, brancardieri, veterinari, peste 800 de miliţieni care au fost instruiţi potrivit specialităţii fiecăruia, iar miliţienii pregătiţi pentru a asigura la mobilizare paza comunicaţiilor şi instituţiilor.

În ziua de 27 iulie 1915, regimentul s-a instalat în bivuac (tabără) pe dealul numit Creţişoara, situat în partea de nord-vest a oraşului, pe malul stâng al Râului Târgului, ocupând o suprafaţă de şapte hectare şi jumătate. Pentru adăpostirea cailor şi trăsurilor s-a constituit un şopron de scânduri, dar şi adăposturi pentru bucătării, s-au amenajat două izvoare şi o fântână cu pompă.

În total, în cele trei serii din anul 1915 au fost concentraţi 40 de ofiţeri de rezervă, 79 de subofiţeri, 717 gradaţi şi 3154 de soldaţi. Instruirea concentraţilor s-a desfăşurat pe câmpul de instrucţie de pe platoul Grui.

După ce în martie 1916 sunt instruiţi alţi 1143 de rezervişti, la 9 august s-a dat ordin de concentrare a tuturor ofiţerilor şi oamenilor de trupă, completându-se efectivele de mobilizare ale regimentului, iar la 12 august se execută îmbarcarea şi deplasarea întregului personal cu patru trenuri la Slatina, judeţul Olt, fiind cantonat în satul Clocociov. Aici rămâne până la 24 august, când primeşte ordinul Divizei 12, în compunerea căreia intra regimentul, pentru a se îmbarca la Piatra-Olt în trenuri şi a se deplasa pe frontul de sud unde regimentul primeşte misiunea de a concura cu celelalte unităţi ale diviziei la acoperirea Dunării în sectorul Olteniţa.

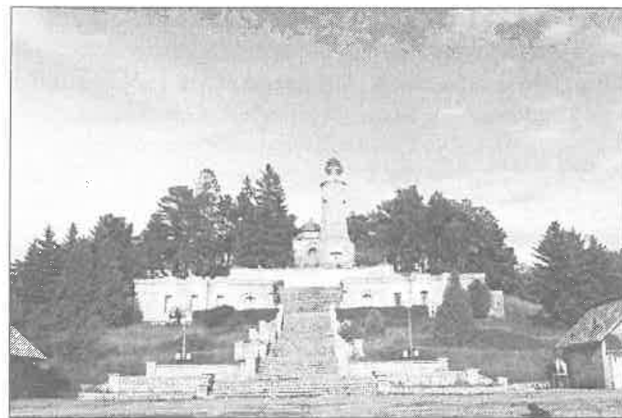
La 6 septembrie se produce o nouă modificare a misiunii regimentului care, împreună cu întreaga Brigadă 24 Infanterie, se dislocă pe calea ferată în Dobrogea, ca urmare a unor nevoi operative generate de acţiunile trupelor inamice. A doua zi, regimentul 70 Infanterie intra, pentru două zile, sub ordinele Diviziei Sârbe ce opera în Dobrogea, fiindu-i repartizat sectorul din zona localităţii Cocargea. Reintrând, la 8 septembrie, sub ordinele Brigăzii 24 Infanterie din compunerea Diviziei 12, el rămâne pe frontul din Dobrogea până la 1 octombrie, când întreaga divizie este dislocată pe frontul din Carpaţii Meridionali.

Sub comandament sârb sau român, bravii musceleni şi-au făcut pe deplin datoria, stăvilind cu preţul vieţii multora dintre ei încercările inamicului de a străpunge apărarea noastră, menţinându-se pe poziţie sub ploaia de foc a artileriei sau executând recunoaşteri curajoase în dispozitivul inamic. În cursul unei asemenea recunoaşteri, executate la 21 septembrie 1916, printre cei cinci ofiţeri şi 188 de soldaţi morţi şi răniţi s-a aflat şi magistratul Dimitrie Golescu-descendent al ilustrei familii de pe plaiurile muscelene, înrolat ca soldat voluntar în compania 1 a regimentului.

Ajuns la Câmpulung Muscel în dimineaţa zilei de 3 octombrie 1916, regimentul intră, împreună cu întreaga Divizie a XII-a, în compunerea Grupului „Nămăeşti" de sub comanda generalului Traian Găiseanu. Sosirea Regimentului 70 Infanterie a fost de mare folos, pentru că acesta era compus din locuitori ai Muscelului, buni cunoscători ai locului şi muntelui.

Nici nu au fost ocupate bine sectoarele afectate marii unităţi, căci inamicul declanşează atacuri repetate pe centru şi flancuri, pentru a deschide ieşirea spre Câmpia Română. Comandamentul român opune ofensivei germane un plan de contraofensivă care prevede o lovitură frontală cu Divizia 22 Infanterie şi una la flancul stâng, executată

de Divizia 12 Infanterie, dar condițiile teatrului de operațiuni au impus contramandarea acțiunii. În aceste condiții se declanșează formidabila presiune exercitată de inamic pe întreaga fâșie de apărare a Grupului „Nămăești".

Monumentul Eroilor de la Mateiaș

Timp de 40 de zile, efortul muscelenilor din Regimentul 70 Infanterie s-a subsumat celui al tuturor unităților române ce acționau în această zonă pentru apărarea culoarului Rucăr-Bran și a orașului Câmpulung Muscel. Rezistența eroică a unităților române a zădărnicit toate eforturile inamicului de a străpunge apărarea. Pentru el, Valea Pravățului a devenit „valea durerii și groazei", iar românii au apărat și udat cu sângele lor fiecare palmă de pământ.

Imediat după debarcare, batalionul 1, comandat de către maiorul Grecescu Grigore, se deplasează spre Valea Mare unde, în localul băncii, primește din partea generalului Razu ordinul de a înainta pe Valea Argeșelului, prin Nămăești, pentru a pune stăpânire pe cota 895 din gura Pravățului, făcând legătura la dreapta cu regimentul 32 și 7 infanterie de pe vârful Mateiaș și 50 și 82, la stânga, pe Plăișor. Prin contraatacuri vijelioase, date pe pe o noapte ploioasă și întunecoasă, inamicul este respins, cota 895 de pe Plăișorul Mic și Dealul Ulucului sunt cucerite și organizate defensiv.

Peste 138 de prizonieri sunt trimiși Brigăzii 24. Aceștia declarau cu emfază că trupele de elită bavareze intenționau să ocupe Câmpulungul chiar în acea noapte.

S-au distins în această luptă, prin iscusință, bravură, spirit de jertfă și hotărârea cu care au atacat și distrus pe vrăjmaș, cucerindu-i pozițiile dominante pe care le ocupa acum: maiorul Grecescu Grigore, căpitanul activ Zaman Traian, locotenentul activ Iosif Teodorescu (viitorul general, comandant al Comandamentului Militar al Capitalei la 23 august 1944), locotenetul în rezervă Găldău Dumitru, alți și alți ofițeri, subofițeri și soldați.

În 4, 5 și 6 octombrie, inamicul încearcă, prin atacuri repetate, să recucerească pozițiile pierdute, dar fără succes. Zilnic, în continuare, se succed atacuri și contraatacurile muscelenilor care nu dau înapoi, știind că dincolo de linia tranșeelor se află cei dragi, familiile, țara care îi privea cu nădejde.

Mulțumit de modul în care și-au făcut datoria muscelenii, generalul Razu, comandantul Diviziei 12 Infanterie, consemna în ordinul de operații din 16 octombrie 1916: „Aduc mulțumirile mele pentru intervenția hotărâtă a Regimentului 70 Infanterie când Regimentul 50 Infanterie și Batalionul 49, respinse, se retrăgeau și vă rog ca pe viitor să procedați la fel, evitând cu orice preț străpungerea".

Încă din zorii zilei de 13 octombrie, artileria inamică deschide un foc violent de de arme de toate calibrele asupra întregului sector comandat de locotenent-colonelul Constantin Calotescu, comandantul Regimentului 70 Infanterie.

Imediat, coloane inamice puternice au pornit pe direcția Lerești, Clăbucet, Valea Argeșelului și Pravăț, angajându-se serios cu intenția manifestă de a sparge frontul sectorului Pravăț. După opt ore de încleștare, valurile puternice de atac au ajuns la lupta la baionetă în sectorul căpitanului Brașoveanu Athanase, dar izbindu-se de zidul de fier al apărătorilor, sunt nevoite să se retragă, bătălia luând sfârșit, pe întregul sector Pravăț, cu distrugerea desăvârșită a tuturor coloanelor inamice care au susținut formidabilul atac.

În perioada 14-25 octombrie, misiunea muscelenilor a fost aceea de a fixa pe inamic de front, în vederea susținerii atacurilor repetate date de trupele amice pe direcția satului Lerești, astfel ca acesta să nu poată executa manevra rezervelor pentru respingerea atacurilor. Rezultatul atacurilor românilor s-a materializat în respingerea trupelor invadatoare până sub munte, la Pojorâta, în luarea a peste 400 de prizonieri, capturarea a patru mitraliere, două tunuri de munte și multe alte categorii de material de război.

Acțiunile de luptă culminează cu cele din ziua de 1 noiembrie, zi memorabilă, înscrisă pentru veșnicie în cartea de istorie a regimentului. Ca și până acum, această zi debutează cu vijelia de oțel și foc a artileriei dușmane care se prăvale asupra tranșeelor noastre și asupra tuturor punctelor acoperite din defileul Pravăț și Valea Argeșelului.

La ora 11, vrăjmașul încearcă vigilența liniei de apărători, dar, ca din pământ, aceștia, scăpați din iadul de foc, îl resping cu hotărâre. Imediat se dezlănțuie un nou uragan al artileriei de toate calibrele, care pisează timp de două ore fiecare palmă de pământ. Convins că nu va mai întâmpina nicio rezistență, șuvoiul inamic pornește asupra intrării Pravățului, protejat de focul mitralierelor și al mortierelor. Lupta se angajează puternic; o companie inamică reușește să se strecoare prin vâlcelele de la poalele Clăbucetului și să atace din flanc sectorul ocupat de compania din rândurile căreia sunt omorâți sau răniți toți ofițerii. În această situație intervin două companii de rezervă comandate de sublocotenentul Nicolescu Gh. Ion și sublocotenentul Șerbănescu, dar și ele sunt oprite de focul de baraj nimicitor al artileriei.

În această situație, maiorul Grecescu, comandantul temporar al regimentului, ordonă reluarea contraatacului. Aceasta s-a petrecut la ora 8 seara, ajungându-se din nou la lupta la baionetă, luptă care durează aproape o oră. O parte din musceleni reușesc să se insinueze în flancul și spatele inamicului, distrugându-i rezerva eșalonată în adâncimea dispozitivului și să pună capăt luptei ce se încheia cu o victorie deplină și recucerirea Plăișorului Mic, la ora 11 noaptea. Toate contraatacurile încercate de inamic se izbesc de un zid de netrecut.

Rezistența eroică opusă de regimentele române care au apărat culoarul Rucăr-Bran ia sfârșit nu ca urmare a acțiunilor inamicului pe acest front, unde nu a reușit, cu toate eforturile să-și materializeze obiectivele, ci datorită situației de pe celelalte fronturi. La 15 noiembrie 1916, comandantul Armatei 2, generalul Alexandru Averescu, ordonă ruperea luptei și retragerea.

Apreciind faptele de arme ale Grupului „Nămăești", Averescu spunea: „Pozițiunile pe care le părăsește Grupul „Nămăești" pe care a știut să le apere timp de o lună cu îndărătnicie și bravură, mai presus de orice laudă, împotriva unui dușman îndrăzneț și înzestrat cu toate mijloacele moderne puternice, pe care experiența de doi ani de zile l-a învățat să le întrebuințeze cu toată dibăcia închipuită. Îmi fac o adevărată datorie a exprima prin ordin de zi, ofițerilor și trupei din Grupul „Nămăești", desăvârșitele mele mulțumiri pentru vitejia desfășurată pe pozițiunile din jurul punctului al cărui nume îl poartă, de care vom avea întotdeauna dreptul să vorbim cu mândrie".

Era punctul culminant al unor zile de glorie și începutul calvarului retragerii ce se va încheia pentru Regimentul 70 Infanterie în tranșeele de pe dealul Mărăști. Parcurgând itinerarul presărat cu numeroase lupte de hărțuire, cu atacuri și contraatacuri date în retragere, cu efectivele subțiate până la nivelul unui singur batalion, el străbate localitățile Voinești, Pietroși, Șipotul, Vulcana de Sus, Pucioasa, Bucov, Dolceasca, Mizil, Buzău, Râmnicu Sărat, Vităneşti, Muncelul.

Refacerea Diviziei 12 Infanterie din care făcea parte și Regimentul 70 Infanterie s-a făcut din mers, deoarece unitățile și marile unități ale Armatei a II-a conduse de Alexandru Averescu s-au aflat permanent sub presiunea luptelor. Refacerea și cartierul general al Diviziei 12 s-au stabilit în localitatea Varnița, la Nord de Podul Iloaiei. Condițiile erau foarte grele, lipsurile din domeniul sanitar și al alimentației erau resimțite acut la nivelul trupei. Din cauza pierderilor mari în oameni, în operațiunile desfășurate până atunci, la 4 ianuarie 1917, pe baza Ordinului nr. 1187/1917 al Armatei a II-a, transmis cu cel al Diviziei 12 Infanterie nr. 2139/1917, Regimentul 70 Infanterie s-a contopit cu Regimentul 62, numindu-se Regimentul 62/70 Infanterie.

În acest răstimp, Divizia a 12-a a fost dotată cu arme moderne franceze – „Ebel" de 8 mm, cu puști mitraliere folosite pentru prima dată de diviziile române, cu mitraliere franceze, performante. Comandantul Diviziei a fost numit generalul Traian Moșoiu, iar comandantul Regimentului 62/70 Infanterie locotenentul-colonelul Grigore Grecescu, avansat în grad după luptele din regiunea Cîmpulungului Muscel.

Primăvara lui 1917 a însemnat reluarea luptelor. Divizia 12 Infanterie se afla în contact permanent cu inamicul. Potrivit Ordinului de zi nr. 87/12 aprilie 1917, „profitând de întunericul adânc al nopții, inamicul a atacat cu două companii trei poziții înaintate ale Regimentului 62/70 Infanterie, apărate numai de un gradat și opt ostași. În schimbul de focuri care a avut loc, doi militari români au fost uciși, iar trei răniți fiind nemți, iar pe unul dintre soldați, nemții l-au târât la ei în tranșee.

Regimentul 70 Infanterie lângă Saarbrücken, 1914

Imediat, comandantul Regimentului 62/70 Infanterie, lt. col. Grigore Grecescu, fără a pierde timp, pentru a nu lăsa inamicului putința de a se putea stabili pe pozițiile ocupate, a organizat un viguros atac cu trei plutoane sub comanda locotenenților Constantin Bratu, Marcu Mihalache și sublocotenentului Gurescu, care, bine conduse de ofițerii respectivi și susținute de artilerie, au reușit să smulgă din mâna inamicului cele trei posturi înaintate și a le recupera".

În lunile mai 1917, Divizia 12 s-a cantonat la Adjud, apoi, pe 10 iunie 1917, în localitatea Cudalbi, împreună cu alte divizii, formând rezerva Armatei I române. Locuitorii din zona frontului i-au primit cu bucurie pe ostașii români. „Populația, plină de entuziasm, ne aducea flori și lacrimi de fericire; ceasul eliberării începe să sune, bucurie care umplea sufletul românilor".

În condițiile ofensivei de la Mărăști, Divizia 12 s-a cantonat la Ivești în noaptea de 10/11 iulie 1917, de unde participă la ultimele lupte din cadrul bătăliei de la Mărăști. Apoi se retrage la nord de Siret, în noaptea de 12/13 iulie 1917, continuând luptele la Măgura Cașinului și pe Valea Doftanei.

Noul regiment, 62/70 Infanterie, a funcționat până la 27 martie 1918, când în baza Ordinului nr. 2508/1918 al Diviziei 12 Infanterie, a fost „desdoit", reînființându-se astfel, regimentele 62 și 70 Infanterie.

Regimentul 70 Infanterie a funcționat până la 1 iulie 1923, când, conform prevederilor Înaltului Decret nr. 1674/12 aprilie 1923, a fost desființat, predând drapelul și patrimoniul Regimentului 22 Infanterie.

Muscelenii aflați sub drapelul Regimentului 70 Infanterie nu au fost cu nimic mai prejos decât frații lor din celălalt regiment muscelean, Regimentul 30 Infanterie.

Jurnalul de operații al Diviziei a XII-a din care făcea parte și Regimentul 70 Infanterie preciza cu privire la luptele din culoarul Câmpulung-Rucăr-Bran:

„Către 29-30 octombrie 1916, atacurile se produc,

mai ales, asupra sectorului dintre Argeşel şi Dâmboviţa, asupra Văii Pravăţului, precum şi cele două sectoare din lungul Dâmboviţei, către km 65. Toate atacurile inamice au fost respinse cu pierderi simţitoare pentru acesta. În special Regimentul 70 Infanterie, care apără valea Pravăţului, s-a remarcat prin bravura cu care a rezistat neclintit pe poziţii, zdrobind toate atacurile inamice care se sfarmă, lăsând mulţi morţi".

Preotul Ioan Răuţescu, în a sa lucrare intitulată „Monografia Dragoslavele", referindu-se la luptele duse în această zonă scrie: „[...]. În fiecare noapte, în cele 45 de zile cât s-au împotrivit cu îndârjire avântului sălbatic al trupelor nemţeşti [...] niciunul dintre luptători nu şi-a părăsit posturile. Dimpotrivă, femei şi copii veneau pe ascuns în timpul nopţii să-şi vadă părinţii şi soţii cărora le aduceau mâncare şi tutun [...]. Veneau fără frică, întâmplându-se orice s-ar întâmpla [...] mânate de dorul de a-şi vedea şi îmbărbăta pe părinţi, soţi şi fraţi [...]. Se îmbrăcau în mantale şi bonete militare şi cu toate măsurile de pază, străbăteau în tranşee unde se găseau ai lor".

În vara anului 1929 a sosit la Dragoslavele Fritz Ortlepp, subofiţer artilerist în armata germană, care a participat la luptele din defileul Bran-Dragoslavele. A vizitat cele două cimitire din comună, Mausoleul Mateiaş şi zone ale fostului teatru de luptă. S-a întâlnit cu preotul Ioan Răuţescu, care vorbea fluent limba germană şi franceză, căruia i s-a confesat, prezentându-i manuscrisul unei cărţi pe care dorea să o scrie, întocmită cu trudă după jurnalul său zilnic în timpul luptelor din zonă. [...]. La pag. 155, autorul a scris: *Tinerelor generaţii româneşti să înveţe de la părinţii lor cum şi-au apărat patria.* [...]."

Istoricul german Adolf Koster remarca privind comportamentul armatei române din cadrul Grupului „Nămăeşti": „Românii se apără pentru fiecare metru pătrat de pământ din preţioasele lor plaiuri şi luptă cu îndărătnicie surprinzătoare. Sunt oameni iscusiţi".

Cu siguranţă, se poate spune că dacă ostaşii Divziei a XII-a din care făcea parte şi Regimentul 70 Infanterie alcătuit din musceleni nu ar fi luptat cu eroism la Dragoslavele, Mateiaş, Pravăţ, invazia din Muntenia s-ar fi produs în primele zile din luna octombrie 1916, iar armata română n-ar fi putut să se retragă şi să se refacă în Moldova.

Ostaşii musceleni din cadrul Regimentului 70 Infanterie au luptat cu aceeaşi vitejie şi pe frontul din Moldova, străbătând şi luptând în localităţi precum Voineşti, Pietroşi, Şipotul, Vulcana de Sus, Pucioasa, Bucov, Dolceasca, Mizil, Buzău, Râmnicu Sărat, Vităneşti, Muncelul, Iveşti, Mărăşti, Măgura Caşinului, Valea Doftanei.

Ca o răsplată a eroismului şi spiritului de sacrificiu dovedite pe câmpul de luptă de cadrele şi ostaşii regimentului, drapelului acestuia i s-a conferit Ordinul „Mihai Viteazul" clasa a III-a, în baza Înaltului Decret nr. 910/19 aprilie 1918 şi medalia Comemorativă a Războiului 1916-1918, cu Baretele Dobrogea, Carpaţi, Mărăşti şi Mărăşeşti, brevet nr. 10550/1 iulie 1919.

Pierderile de vieţi omeneşti din anii primei conflagraţii mondiale, nemaiîntâlnite până atunci, au determinat o datorie morală, aceea de a comemora în fiecare an pe cei care au pierit pe câmpurile de luptă. La nivelul naţiunilor, această datorie s-a materializat prin Tratatul de la Versailles care introducea obligativitatea întreţinerii mormintelor ostaşilor îngropaţi pe teritoriile statelor respective, precum şi de a ridica monumente închinate acestora.

Statul român, prin decretul-lege nr. 1693/4 mai 1920, a stabilit ca Ziua Eroilor să fie sărbătorită cu prilejul Zilei Înălţării Domnului Iisus Hristos. Un rol important l-a avut Societatea „Mormintele Eroilor Căzuţi", înfiinţată în anul 1919 şi transformată, în anul 1927, în Societatea „Cultul Eroilor".

Acţiunea de păstrare spre veci a jertfei soldaţilor români în Războiul pentru Reîntregirea Naţională a avut ca moment important evenimentul de la 14 mai 1923, petrecut sub Înaltul patronaj al Reginei Maria. Atunci, în Biserica „Buna Vestire" din Mărăşeşti, elevul militar Amilcar Săndulescu s-a oprit în faţa celor zece sicrie cu osemintele unor eroi de la Mărăşeşti, Mărăşti, Oituz, Târgu Ocna, Jiu, Prahova, Bucureşti, Dobrogea, Ardeal, Basarabia şi din alte locuri unde ostaşii noştri au căzut pentru Ţară. A înaintat şi s-a oprit în faţa sicriului cu numărul patru din cele zece: „Acesta este tatăl meu". Îngenuncheat, s-a rugat: „Doamne, Dumnezeul meu, ai în pază pe toţi eroi neamului şi pe tatăl meu [...]".

Memoria eroilor musceleni a fost cinstită prin monumentele şi îngrijirea cimitirelor aflate pe teritoriul fostului judeţ Muscel, aşa cum a fost cinstită pe întreg teritoriul patriei noastre. Cele mai importante locuri ce amintesc de luptele purtate pe aceste meleaguri sunt la Mateiaş, Dragoslavele, Rucăr, Mioarele, Curtea de Argeş, Piteşti. În toate localităţile au fost ridicate monumente închinate celor care au căzut la datorie. Veşnică să le fie amintirea!

BIBLIOGRAFIE

1. Arhivele Naţionale Române, Direcţia Judeţeană Argeş
2. Arhivele Militare Române
3. Col. C-tin Căzănişteanu, coord., *Mărăşti, Mărăşeşti, Oituz, Documente militare*, Bucureşti, Editura Militară, 1977, pp. 18-19
4. General maior, conf. univ. dr. Mihai Chiriţă, coord., *Ghidul Arhivelor Militare*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, Bucureşti, 2010, pp. 363-364
5. col. ®, Nicolae Dărăbanţ, *Luptele din zona Bran şi Dragoslavele*, Revista Forţelor terestre, nr. 2/2009
6. col. (r), Constantin Gombos, *Însemnări din prizonieratul german*, în Historia.ro
7. gen. lt. (r), Emilian Ionescu, *Pe Neajlov într-o toamnă rece*, Bucureşti, Editura Militară, 1976, p. 134
8. col. (r), prof. univ. dr. Gheorghe Nicolescu, *Pagini din istoria oştirii române. Regimentul 70 Infanterie*-manuscris
9. slt. (r), ing. Ion Pietrăreanu, *Amintiri de pe câmpul de luptă-Dragoslavele, Mateiaş, Pravăţ, plaiuri muscelene de legendă*, în Argeş-Cultul Eroilor, nr. 4/2010, p.13
10. Prahova mare, nr. 2/decembrie 2011, pp.4-5

Artişti plastici craioveni din perioada sfârşitului de secol XIX şi începutului de secol XX

Rusalia CRĂCIUNOIU

La sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea apar pe scena artei plastice româneşti Eustaţiu Stoenescu (1884-1957) şi Ion Ţuculescu (1910-1962), doi mari artişti plastici craioveni ale căror lucrări le putem admira în sălile de expoziţie ale Muzeului de Artă din Craiova.

În această perioadă, în „capitala Olteniei" pătrund tot mai puternic influenţele occidentale, ale Apusului, dându-le un anume fast, o anume strălucire, o înfăţişare ciudată, dar plină de culoare. În târgul mărunt şi prăfuit, în care se plimbau dregători cu şalvari şi copii mâncând baclava, apar străzi pavate, doamne îmbrăcate în rochii fastuoase, domni în frac, cu monoclu şi joben. Familiile de negustori dau puls vieţii economice, dar şi vieţii culturale şi artistice, căci aceşti „pioni" ai lumii tranzacţiilor comerciale încep să-şi ridice clădiri mari cu faţade somptuoase, cu interioare bogat ornamentate unde un loc important îl ocupau tablourile, portrete de dimensiuni mari care trebuiau să-l impresioneze pe vizitatorul trecând pragul acestor case.

Astfel, oraşul Craiova a cunoscut o veritabilă explozie în domeniul construcţiilor de locuinţe, o benefică întrecere a bunului-gust în arhitectură şi decoraţii interioare; are loc primul mare salt urbanistic şi arhitectural din istoria oraşului. Renumiţi arhitecţi sunt din ce în ce mai mult solicitaţi pentru a construi locuinţe, dar şi instituţii publice. Palatul „Jean Mihail", care astăzi adăposteşte Muzeul de Artă a fost realizat după planurile arhitectului francez **Paul Gottreau**, Şcoala normală de învăţători „Ştefan Velovan" (astăzi Colegiul naţional „Stefan Velovan") a fost construită între anii 1888 şi 1901 de către arhitectul **Constantin Băicoianu**, Casa Romanescu (astăzi „Casa Universitarilor" de pe str. Unirii nr 79) a fost consolidată după planurile arhitectului **I.D. Berindei**, Palatul de Justiţie (astăzi Universitatea din Craiova) a fost construit între anii 1894 şi 1912 după planurile arhitectului **N. Soculescu**. În domeniul decoraţinilor interioare se remarcă artista plastică Freda-Delnevo Tribalski, craioveancă de origine poloneză, împreună cu tatăl său; ea realizează picturile interioare ale unor case pe care şi astăzi le putem admira: **Casa Pavlov Savu** (de pe strada Principatele Unite nr. 27) şi **Casa Zamfirescu** (strada Mitropolit Firmilian, nr. 4).

De numele artistei plastice craiovene **Freda-Delnevo Tribalski** se leagă o serie de alte nume sonore ale artei craiovene, printre care îi amintim Ion Ţuculescu (pictor), Jean Negulescu (regizor la New York), Mircea Olarian (grafician), Jeana Baculescu (pictoriţă), artişti plastici care au învăţat să picteze în atelierul său. Ea a înfiinţat prima şcoală particulară de arte plastice din Craiova, contribuind astfel la viaţa artistică a oraşului.

Una din frumoasele clădiri care s-au ridicat la începutul secolului XX este palatul „Jean Mihail", unde astăzi este adăpostit Muzeul de Artă din Craiova. Construit la cererea lui Constantin Mihail, el se dorea a fi o reşedinţă particulară, căci marele om de afaceri şi iubitor de artă avea doi fii si spera să locuiască împreună cu aceştia în somptuosul palat.

Constantin Mihail provenea dintr-o familie de macedoneni, veniţi în Craiova la începutul secolului al XIX-lea, când oraşul avea un aer rural, prăfuit. Terenul a fost propice pentru ca familia de „caldarâmari", aşa cum aflăm din Memoriile lui Constantin Argetoianu, să se îmbogăţească. Pavând străzile Craiovei, au reuşit să strângă bani mulţi încât să-şi cumpere terenuri de pamânt care, arendându-le, aduceau şi mai mult venit bugetului familiei. Constantin Mihail moşteneşte, astfel, o avere foarte mare, încât devine unul dintre cei mai bogaţi oameni din România. În urma căsătoriei cu fiica unui negustor grec, va avea doi fii, Jan Mihail şi Nicolae Mihail, care se vor bucura de o educaţie aleasă, urmând cursurile facultăţilor din Franţa. La terminarea studiilor, doar Jean Mihail se va întoarce în România, pentru a moşteni averea tatălui său. Nicolae Mihail a preferat să-şi cheltuiască partea sa de avere în străinătate, devenind călugăr franciscan.

Jean Mihail nu şi-a găsit locul în fastuosul palat. El a preferat să locuiască într-o clădire aparte, camerele palatului fiind animate doar cu ocazia unor petreceri şi întâlniri între prieteni. Neavând rude apropiate, a lăsat prin testament statului român întreaga sa avere, cu condiţia să se înfiinţeze o fundaţie care să-i poarte numele şi să-i gestioneze bunurile. Funcţionarii fundaţiei au avut atribuţii vagi, iar instaurarea regimului totalitar a împiedicat ducerea la îndeplinire a voinţei lui Jean Mihail, datorită desfiinţării fundaţiei.

De-a lungul anilor, în Palatul „Jean Mihail" s-au petrecut evenimente importante care dau greutate istorică „nestematei arhitectonice a epocii", aşa cum nota un ziarist craiovean la sfârşitul secolului al XIX-lea.

Astfel, în Palatul „Jean Mihail" au fost găzduiţi regii Ferdinand şi Carol I, au fost semnate tratate importante, precum cel cedarea Cadrilaterului de către România Bulgariei, a fost primit preşedintele Poloniei, Ignaţie Mocichi, refugiat împreună cu familia sa în urma împărţirii ţării sale între Rusia şi Germania.

Din 1954, Palatul „Jean Mihail" adăposteşte Muzeul de Artă, împreună cu colecţiile sale de tablouri, de sculptură şi de artă decorativă.

În ultimele două săli de la etajul clădirii sunt expuse lucrările pictorilor craioveni Eustaţiu Stoenescu şi Ion Ţuculescu.

Eustațiu Stoenescu s-a născut la 14 mai 1884 la Craiova. Familia sa era una dintre cele mai înstărite din Oltenia. Tatăl a fost mare proprietar agricol și senator. Bunicul său, Stație Stoenescu, a fost primar al Craiovei (1876). Un strămoș al pictorului, Milcu Stoenescu, a fost ctitor al bisericii „Sfântul Gheorghe Nou" din Craiova. Mama pictorului provenea dintr-o familie de francezi originară din Bretania.

autoportrete

Eustațiu Stoenescu

Ion Țuculescu

Primul contact cu pictura l-a avut la vârsta de cinci ani, când îl cunoaște pe pictorul francez Duran Durangel, prietenul și portretistul familiei sale. Cu această ocazie, copilul Eustație Stoenescu a furat culorile pictorului, încercând să-l imite. Familia, văzând lucrul acesta, i-a cumpărat ustensilele unui pictor adevărat. Mai apoi a luat lecții particulare cu pictorul Nicolae Rădulescu, profesor de desen la unul din liceele craiovene.

La vârsta de 13 ani a primit aprobarea tatălui său pentru a merge la București să vadă expoziția de pictură deschisă atunci de Nicolae Grigorescu (1897). Încurajat, a început să picteze mai ales în timpul verilor, în mijlocul naturii, când familia sa mergea la moșia de la Brădești, din apropierea Craiovei.

Eustațiu Stoenescu avea 16 ani când a ajuns la Paris unde s-a înscris la Academia de Arte „Julian", proba de admitere fiind „un peisaj după natură" cu renumitul pictor Bourgereau. În mai puțin de o oră, Stoenescu a reușit, într-un mod admirabil să termine lucrarea. Astfel, toți profesorii care erau de față au rămas uimiți de talentul său. S-a înscris mai apoi la Școala de Arte Frumoase din Paris (1902). În anul 1905 a debutat aproape concomitent atât la Paris, la Salonul Oficial, cât și la Craiova, la expoziția Societății Artistice „Theodor Aman". Primește numeroase premii și medalii în urma numeroaselor participări la expozițiile din țară și străinătate.

La Paris a cunoscut personalități importante, precum August Rodin și Georges Clemenceau, cărora le-a făcut portretul. Atmosfera în care lucra și trăia la Paris era una dintre cele mai sofisticate, căci probleme materiale nu avea, iar „Orașul Luminilor" îi oferea muzee și expoziții care îi încântau privirea. Tabloul „Șatra de țigani", realizat în această perioadă, a avut un mare succes, câștigând în 1913 marele premiu al Salonului de Artă din Paris. Astăzi se află în patrimoniul Muzeului de Artă din Craiova. Lucrarea, de mari dimensiuni, este o compoziție picturală remarcabilă, cu numeroase personaje și animale în mișcare, iar culoarea și lumina pun în valoare fiecare element constitutiv al tabloului. Tușa, când energică și rapidă, conferă suprafeței picturale o vibrație deosebită.

În 1911, o altă lucrare a lui Stoenescu se remarcă la saloanele de artă pariziene. Este vorba despre tabloul „Piața din Craiova". Pitorescul și forfota pieței craiovene prinde contur sub penelul său într-o mod surprinzător: marfa precupețelor este întinsă pe jos, dezordonat, cumpărătorii se agită în jurul coșurilor de nuiele, iar în planul îndepărtat se zăresc siluetele clădirilor de epocă.

În 1984, cu ocazia sărbătoririi centenarului nașterii lui Eustațiu Stoenescu, Muzeul de Artă din Craiova a organizat o expoziție retrospectivă de mare întindere, care a cuprins lucrări reprezentative pentru întreaga sa activitate artistică.

Un alt mare pictor craiovean ale cărui lucrări le putem admira în sălile Muzeului de Artă, este **Ion Țuculescu** (1910-1962). Pictorul provine dintr-o familie de intelectuali craioveni. Tatăl său a fost învățător și scriitor, membru fondator al Asociației Scriitorilor Olteni.

Despre Ion Țuculescu se știe că primul fior pentru pictură l-a încercat când, printr-o fericită întâmplare, l-a văzut pe Eustațiu Stoenescu făcându-i portretul marelui cărturar craiovean, profesorul C.D. Fortunescu.

Cei care l-au inițiat în tainele picturii, în prima perioadă, la Craiova, au fost profesorul de desen Eugen Ciolac și pictorița Freda-Delnevo Tribalsky. La vârsta de 15 ani a avut prima expoziție personală în sala Prefecturii din Craiova, împreună cu fratele său Șerban. Expoziția s-a bucurat de succes, iar cu banii obținuți din vânzarea unor lucrări a plecat într-o excursie în Italia.

Ion Țuculescu a urmat cursurile facultăților de Științe Naturale și Medicină pe care le-a absolvit cu distincția „Magna cum laude". Între timp aproape că renunțase la pictură. După anul 1935 s-a reîntors la vechea sa pasiune.

Călătoriile în Grecia, Italia, Spania, Franța i-au oferit posibilitatea contactului direct cu o serie de capodopere ale artei europene și l-au determinat să revină la pictură. Datorită talentului său și muncii perseverente a realizat un număr mare de tablouri pe care le expune la Ateneul Român din București (în 1935). Vernisajul expoziției nu s-a bucurat de un public numeros, artistul nefiind încă cunoscut și apreciat de critica de artă. S-a întâmplat ca, într-una din zilele când expoziția era deschisă, cortegiul funerar al poetului Octavian Goga să treacă prin fața Ateneului, iar o mare parte dintre participanți la evenimentul mortuar să intre din curiozitate în sala de expoziție a Ateneului. Acesta a fost marele debut al pictorului. Marele critic de artă George Oprescu, făcând cronica acelei expoziții, afirma că „este cel mai senzațional debut pe care l-am întâlnit în ultimii ani. Un așa evident temperament, atât de năvalnic, dar artistic, este cu totul excepțional." Începând cu acest moment, Țuculescu s-a bucurat de un mare succes până la sfârșitul vieții sale.

Cea mai mare parte a lucrărilor marelui pictor din colecția Muzeului de Artă provin din donația soției sale, Maria Țuculescu. Dintre lucrările importante amintim: „Autoportret cu frunză", „Urme", „Totem", „Vânătorul", „Circuite", „Noaptea Salcâmilor".

Cei doi mari pictori reprezintă repere importante în lumea artelor plastice românești, lucrările lor intrând în circuitul caselor de licitații internaționale.

Dimitrie Cantemir – personalitate ilustră a istoriei patriei noastre

prof. Eugenia ZGREABĂN

Nil non mortale tenemus
Pectoris exceptis ingeniique bonis
(Tot ce avem e pieritor, afară de însușirile sufletului și ale minții)
OVIDIUS

Istoria multiseculară a poporului român a păstrat în amintire evenimentele marilor prefaceri sociale în care și-au găsit împlinirea cele mai înalte năzuințe ale sale.

Veșnic vii rămân în amintirea poporului și figurile marilor conducători de stat și comandanți de oști, dascăli și cărturari, poeți și artiști care, în condiții istorice diferite, au relevat prin opera lor marele talent și extraordinara putere creatoare a poporului nostru.

Printre cei mai de seamă reprezentanți ai culturii românești se numără și Dimitrie Cantemir, fiind considerat „una din cele mai ilustre personalități din istoria patriei noastre"[1)].

„Acest domnitor – scrie Moreau de Brassey, referindu-se la Dimitrie Cantemir – era un om de statură mică, cu fața șlefuită în chip delicat, bărbat frumos, grav și cu o înfățișare așa de plăcută, cum n-am văzut niciodată în viața mea. Era om politicos, amabil, cu conversație blândă, politicoasă, curgătoare, vorbind latinește în chip ales, ceea ce era foarte plăcut pentru cei care vorbeau această limbă și care aveau bucuria de a se întreține cu acest principe"[2)].

Dimitrie Cantemir a avut o cultură multilaterală, reușind să îmbine armonios însușirile unui ilustru om de stat cu cele de savant enciclopedic fiind: istoric, geograf, etnograf, muzicolog, orientalist.

„Om politic și savant care a trăit arzând ca o torță între un asfințit și un răsărit de veac (1673-1723), iar prin genialele lui intuiții la confluența lumii feudale cu cea modernă, Dimitrie Cantemir a fost un luptător consecvent pentru înfăptuirea unui ideal politic de elevat patriotism – emanciparea țării sale de sub dominația otomană. Mare făurar de cultură românească, el reprezintă totodată una dintre cele mai înalte culmi de gândire ale vremii în toate domeniile de care geniul lui s-a apropiat – istoriografie, geografie, filosofie – deschizându-le noi perspective de dezvoltare"[3)].

Întreaga operă a lui Dimitrie Cantemir exprimă o concepție superioară despre istorie față de cea a cronicarilor. În timp ce cronicarii explicau fenomenul istoric prin voința forței divine, Dimitrie Cantemir interpretează istoria dând atenție cauzalității: „Niciun lucru fără pricină să se facă nu poate". El prezintă originea romană a poporului nostru în spiritul ideilor umanismului, afirmând că „suntem urmașii unui popor care a creat o civilizație și o cultură clasică".

Viața, activitatea și opera lui Dimitrie Cantemir sunt prezentate ca un tot unitar, în corelație cu mediul economico-social, politic și cultural în care el a trăit, a muncit și a luptat pentru idealul atât de scump poporului său: eliberarea Moldovei de sub jugul turcesc.

În toate lucrările lui Cantemir străbate dragostea față de țara sa oprimată, pentru a cărei eliberare el a reluat și a dezvoltat o tradiție scumpă poporului nostru: prietenia și alianța cu marele popor rus.

Dimitrie Cantemir
(1673-1723)

Lui Dimitrie Cantemir îi datorăm prima scriere în limba română cu caracter beletristic – *Istoria ieroglifică* – și străduința de a pune bazele unei limbi literare.

Privită din unghiul de vedere al zilelor noastre, opera strict istorică și erudită a lui Dimitrie Cantemir este depășită de studiile și cercetările moderne. Ea rămâne însă cu valoarea ei literară (*Istoria ieroglifică*), cu mărturiile despre viața și organizarea Moldovei (*Descrierea Moldovei*), cu amănuntele ei indite și unice despre istoria și cultura popoarelor orientale (*Sistema religiei mahomedane*).

Paralel cu preocupările științifice și culturale, Dimitrie Cantemir s-a interesat îndeaproape de evenimentele politice interne și externe, fiind la curent cu schimbarea raporturilor de forțe în apusul și răsăritul Europei.

La Constantinopol, Dimitrie Cantemir a stabilit legături cu solii și diplomații străini cu care a făcut „schimb de cărți și scrisori"[4]: Antoine de Castagner, ambasadorul Franței, și urmașul acestuia, Ferriol, ambasadorul Olandei, Collier, „pe care turcii îl considerau cel mai învățat dintre toți ambasadorii"[5], și reprezentantul Rusiei, Piotr Andreevici Tolstoi, cu care va rămâne prieten și va colabora în decursul întregii sale vieți.

Viitorul domn urmărește cu mult interes evenimentele politico-sociale din Țara Românească și din Moldova. Leagă o strânsă prietenie cu Toma Cantacuzino care, deși fusese trimis la Constantinopol de către domnul Țării Românești, Constantin Brâncoveanu, ca să comploteze împotriva lui Cantemir, nutrea totuși gândul eliberării țărilor noastre de sub jugul turcesc și spera „că această putere păgână (Imperiul Otoman) va pieri peste puțin"[6].

Aflându-se în centrul vieții politice, Dimitrie Cantemir și-a dat seama de continua decădere a Imperiului Otoman și, în scrierile de mai târziu, a relevat acest fenomen, făcându-l cunoscut întregii Europe.

În anul 1710, turcii îl trimit ca domn al Moldovei pe Dimitrie Cantemir, convinși că el va fi un apărător fidel al Imperiului otoman.

Dimitrie Cantemir urcă pe tronul Moldovei într-o epocă în care situația economică a țării era extrem de grea, fiind determinată de exploatarea poporului de către boierime și de nesățioasa asuprire otomană. Obligațiile țării față de Poarta Otomană comportau: tribut anual, prestări în muncă și în natură, aprovizionarea armatelor turcești aflate în trecere prin țară, forță de muncă pentru fortificarea cetăților turcești etc.

Această dublă exploatare se reflectă în situația deosebit de mizeră a țărănimii. Se accentuează procesul aservirii țăranilor liberi și a transformării lor în șerbi, iar creșterea marilor latifundii se face prin ocuparea satelor până atunci libere. Marea boierime se împarte în facțiuni, care duc lupte între ele pentru supremație. În perioada de care ne ocupăm, „alegerea domnilor de către boieri se făcea după un program boieresc bine cugetat, de a împiedica instaurarea oricărei ereditäți la tron"[7], pentru menținerea influenței preponderente a boierimii în treburile țării.

În perioada scurtei sale domnii, Dimitrie Cantemir a dus o luptă fățișă împotriva boierimii latifundiare, exponente a celor mai retrograde principii de organizare statală.

Promovând linia luptei împotriva marii boierimi, Cantemir urmărea înlăturarea regimului oligarhic boieresc și crearea unui stat centralizat, prin instaurarea unei monarhii absolute.

În condițiile istorice de la începutul veacului al XVIII-lea, aceste principii de organizare statală aveau un caracter progresist și erau menite să întărească puterea politică și economică a Moldovei, capacitatea ei de rezistență împotriva asupririi otomane.

Raportată la timpul la care a fost scrisă, la întreaga conjunctură istorică în care a trăit și a creat marele nostru patriot și cărturar, opera lui Dimitrie Cantemir apare ca o contribuție dintre cele mai valoroase la tezaurul științei și culturii universale, un prinos care suprimă secolele și strălucește deasupra lor.

Însăși condiția lui umană a fost de proporții comparabile doar marilor personalități ale Renașterii: „Voievod luminat, ambițios și blazat, om de lume și ascet de bibliotecă, intrigant și solitar, mânuitor de oameni și mizantrop, iubitor de Moldova lui după care tânjește și aventurier, cântăreț în tambură țarigrădean, academician berlinez, prinț rus, cronicar român, cunoscător al tuturor plăcerilor pe care le poate da lumea, Dimitrie Cantemir este un Lorenzo de Medici al nostru"[8].

„Acest principe era un om cu suflet mare, cu mari virtuți, obișnuit cu primejdia și având o dragoste de necrezut pentru știință, încât nu s-ar putea afla altul asemenea din vremurile vechi la acele popoare. Mărturie stau comentariile lui istorice despre istoria turcilor și a moldovenilor, despre Dacia antică și alte lucrări"[9].

NOTE

1) Scarlat Callimachi, Vladimir Block, Elena Georgescu-Ionescu, *Dimitrie Cantemir - Viața și opera în imagini*, București, Muzeul româno-rus, 1963.

2) *Mémoires politiques amusans et satiriques*, de messire J.N.D.B.C., de L. Amsterdam, 1716, vol. I, p. 47.

3) Constantin Măciucă, *Dimitrie Cantemir*, Colecția „Oameni iluștri", Editura Albatros, 1972.

4) Dimitrie Cantemir, *Viața lui Constantin Cantemir, zis cel bătrân, domnul Moldovei*, E.S.P.L.A., p. 60.

5)Dimitrie Cantemir, *Istoria Imperiului Ottomanu*, București, 1877, p. 650.

6) N. Iorga, *Istoria românilor*, VI, București, 1938, p. 458.

7) P.P. Panaitescu, *Dimitrie Cantemir. Viața și opera*, Ed. Acad. R.P.R., 1958, p. 18.

8) G. Călinescu, *Istoria literaturii române*, Editura pentru literatură, p. 47.

9) T. S. Bayer, *Istoria despre viața și faptele domnitorului moldovean Constantin Cantemir*, Moscova, 1783.

Imagini de la dezvelirea monumentului dedicat poetului „Grigore Vieru"

Primăria municipiului Pitești în 1886